

N^o

2

MURRANG

SISU:

Marie Under — Inimene. Gustav Suits — Tervitus Eino Leinole. A. H. Tammsaare — Kuivnurk. Jaan Kärner — Salmid fataalsusest. Ado Vabbe — Uuem graafika. Hendrik Adamson — Loobumine. F. T. — Kaks laastu. Naata Nael — Lahtised lehed. Arthur Adson — Maailma lat e. Mait Metsanurk — Viimane päev. Milli Mallikas — Inimene kisendab. Punglast ja Kunglast. Kaks kirja toimetusele.

KIRJASTUS

1921

'VARRAK'

Kirjastus A.-S. VARRAK'U väljaanded.

Ilukirjandus:

- Adson, A. Roosikrants. Luuletused. Hind 50.—
Adson, A. Vana laterna. Luuletuskogu. II trükk. Hind 50.—
d'Annunzio, G. Surnud linn. Tragöödia. Itaalia keelest tõlkinud V. Ridala-Grünthal. Hind 120.—
Aren, P. Linoollõiked. Kunstalbum. Hind 100.—
Eessaare Aadu. Võitlevad lohed. Hind 40.—
Eino Leino. Ühepäeva liblikad. Novelletid. Soome keelest tõlkinud Bernhard Linde. Teine trükk. Hind 60.—
Enno, E. Kadunud kodu. Luuletuskogu. Hind 40.—
Enno, E. Valge öö. Luuletuskogu. Hind 40.—
Gailit, August. Muinasmaa. Romaan. Hind 125.—
Gorki, Maksim. Muinasjutud elutööst. Vene keelest tõlkinud J. Prüm-
mel. Hind 50.—
Haava, Anna. Meie päivist. Hind 40.—
Haava, Anna. Tööde kogu. I anne. Luuletused. Hind 40.—
Kaiser, Georg. Gaas. Draama 5 vaat. Tõlkinud J. Semper. Hind 60.—
Kitzberg, A. Laurits. Näidend 3 vaat. Hind 50.— (Müüdüd.)
Kitzberg, A. Libahunt. Draama 5 vaat. Hind 50.—
Kitzberg, A. Tuulte pöörises. Draama 5 vaatuses. Hind 60.—
Kitzberg-Pappel, Lulu. Sõja eal. Jant. Hind 30.—
Kärner, J. Kõigist tugevam. Novell. Hind 50.—
Kärner, Jaan. Ajalaulud. Uus luuletuskogu. Hind 60.—
Lerberghe, Ch. van. Paan. Satüüriline komöödia. Tõlkinud J. Semper.
Hind 80.—
Luts, Oskar. Inderlin. Reisivested. Hind 40.—
Luts, Oskar. Tootsi pulm. „Kevade“ ja „Suve“ järg. Hind 150.—
Milli Mallikas. Imbi. Novell. Hind 125.—
Milli Mallikas. Kirju rida. Novellid. Hind 100.—
Milli Mallikas. Vested. I anne. Hind 100.—
Orava, Kaarlo. Tiibuse Jaagu kojutulek. Jant 1 vaatuses. Hind 30.—
Schnitzler, A. Suremine. Novell. Tõlkinud Bernhard Linde. Hind 60.—
Semper, Johannes. Pierrot. Luuletuskogu. Hind 50.— (Müüdüd.)
Sudermann, H. Fritschen. Ühejärguline näidend. Tõlkinud Bern-
hard Linde. Hind 30.—
Suits, Gustav. Ohvisuits. Kogu armastuslaule. Hind 150.—
Suits, Gustav. Tuulernaa. Luuletuskogu. II trükk. Hind 125.—
Under, Marie. Eelõitseng. Luuletused. Hind 50.—
Under, Marie. Sonetid. Hind 50.— (Müüdüd.)
Under, Marie. Verivalla. Luuletused. II trükk. Hind 60.—
Under, Marie. Sinine puri. Luuletuskogu. Kolmas trükk. Hind 60.—
Vassermann, Jakob. Suudlemata suu. Tõlkinud J. Albrecht. Hind 40.—
Visnapuu, Henrik. Hõbedased kuljused. Luuletused. Hind 100.—

MURRANG

APRILL

1921

INIMENE.

Batüübiuse kui end limast lahtisoomand
ta kalakudust, linnust läbikisti,
siis ringutades loomast väljaroomand
ja rõõmuröögatuses ajund püsti.

Vaim äkki äratundis venna päikse
ja teda taga leinas õõnsal ööl,
siis igatsuses kivist tagus äikse
ja õnnes suud vast andis süttind söel.

Nii lõi ta uuest' tule, ilmaruumi:
ja valust-röõmust täitus avar kärg;
kõik tühjad kõdrad pandi kandma tuumi,
ja pages hunt ning taltsalt tammus härg.

Vaat' aju tõukas kelme järel' kelme,
ja koorus loomisudust — selge jumalsilm.
Kuis poetas alla helme järel helme:
ja valgus sai, sai varakambriks ilm!

Ja kasvas inime, jäi väikseks ihtiosaurus.
Ja küpses inime — ning jättis koopa.
Siis kirkastus ja hajus kaaoseaurus:
ja Valgus sai, sai maailm —: sai Euroopa!

Ja valgus sai: kehv kogelus sai sõnaks,
sai lauluks, viuliks ning raamatuks.
Kõik eilsed mannetused loitsid uhkeks tänaks,
ja labürinti tõukus ukse järel uks.

1920 K.Ü. LOODUSII 1930
ANNETAS KCOLIDELE
315000 KR VÄÄRTUSES RAAMATUID 413000
EKSI NENDE HULGAS KA KAESOLEVA TROOSI

Suur Armastus sai sigitamiskirest:
hing hinge pärast kannatusse laskus;
suur heldimuse kosk sai ahtast nirest,
ja keha tunde vanikutest raskus.

Ja kägardusid häbis hiiglapalmid:
neist üle lehvis, püramiide julgus;
hüääne möirgust tapsid kanded, salmid;
rong surnuid laani jälle ellu hulgu.

Kõik loodus heidet lahutusepotti,
mees hoiab peo pääl Elu klaasikillus,
ta oma katsesarved puurib rotti,
ja luubi peeglis vingerdab batsillus.

Ta kilomeetreiks päiksekiired muudab,
atoomelademeteks tähti hõbejõed;
ta moleküüleks ennast kangutada suudab:
siis alastunud tõde tõstvad aplad käed!

Kuid äkki äigab üle rühkind oime:
säält langeb pette, illusiooni kõõma;
ja läbi uimastuste sültind loime
ta kohlab hõiskerinnu: Lähme lööma!

Vend vennaga ei üksi taplust pidand,
ei: (kohku!) kuradiga keerles lahinguis,
ja: (imesta!) tal jumalaga jätkus südant
heitlusse astu tõe ahinguis!

Siis võitles jumalaga hirmsas tülis:
kord allus. Saavutas siis ise võidu peo:
kui langes jumal üks, siis uue lahti lülis
ta omas südames: tal andis oma näo.

Ta teda leidis juubeldavas meres,
ja kuulis kraatri kõhas, linde kilkes,
ja omas hardumustest haiges veres,
ja surma silmijõllitavas pilkes.

Ta teda jootnud kuumast pisarkaevust
kui piinapanter südamega mängis,
ja kokkuahastanud ööde vaevust,
ja voolind valukivist kahtlus-ängis.

Kõik vanad taeva tornid tuulutusid:
ja ingleid sulgekeerus porri tuiskas,
siis teistest palveist huuled suulutusid,
keel tõejanus uus taevaid luiskas.

Kist pärjad sarvilt, peletet kõik paanid,
kui taevad lemmendet, ja tühjad põrgud,
siis ellu tõusid masinad-titaanid,
rekordi himmu pingutunud ergud.

Me kasvasime, sirutime õlgu,
ja kitsikustest vingerdusid niud:
kuid ikka oleme veel iseendal võlgu —
kui danaiide tõrs jäi tühjaks hinge liud.

Me vaimu tähetornid uttu mähkund:
tõtt päramist veel mikroskoop ei jaga.
Kuis ka me ajukirved metsa lõhkund —
ees ikka padrik: küsimus Mis-on-sääl-taga.

Kui närtsind saavutuste lillerlipud,
uus ajasaag meil mahasaagind kõmbid,
aksoomid tuikusid, tõe mastistiku tipud
keerdlaineis murt, muist valle maet ja tõmbid.

Oo põud, oo põud kesk pettumuste muda!
Tõe jälgil mitmed jalad rakku käinud.
Kui selga pöördes loobus vaikselt Buddha,
kes ütleb, et ta oli targast' teinud?!

Hing põlvitamas patust ohastunud kehas.
Kes Teisel päeval patja visand näo,
eks kannatuse veretavas ehas
see leinatelles lepituse seo.

Usk mõni ragisedes kokku langes
ja teadus mõni lammus nagu hoone,
kuid jälle pakitsesid vaimud ranged:
uus otsingute valu süütas soone.

Ja templid rebenesid nagu niidid,
kui vere orust kerkis joovastuse kants;
said vaiksest südamest ekstaasi püramiidid:
plaaneete rütmi ruttas hinge tants.

Vaim jälle hakkas valus ahatlema:
pea uusi sambaid kandis rusu, lagu;
maakera jälle kõige õnne ema:
vaid hingata on pidu! Olla, olla — agu!

Ja suri rögisedes ränku aastasadu,
kuid kodukäimas veel need jultund tondid:
vaat' jälle lohab hiigla-verimadu,
et võpates kultuuri logisevad kondid.

Me jälle saagiihha krampund: karvased ja karmid
kui seisaks nuiadega koopasuul,
meil küljes küttemisekäigu vastsed armid
ja õndumise vihas viril huul.

Käed kasvand pilvisse ja hingel tiivad,
ning aju tiirleb üle jumalast,
kuid kanda kammistavad maised liivad,
toed mullas kleepiv — esimesi samme algab vast.

Me jälle ainult künnisel. Meel onar:
kas tagurpidi viis siis keerlev kõnd?
Ju näis kõik tasandet, mis kõõr ja konar —
nüüd jälle künnisel, kui ootes ime mõnd.

Veel lävel! Inimene igavene algus!
Kui enda põlemisest toitev päike.
Oo kõige täidesaatmatu veel kiusav valgus:
Et suureks saada — selleks olla väike.

Marie Under.

Tervitus Eino Leinole.

Tere tulemast kevadisse Eestisse, Eino Leino! Sinu Eesti sõbrad on Sind juba ammu oodanud. Kui Sinu vaimu esimesed puhangud esimest vaimustust sütitasid siinpool lahte — Sa oleksid pidanud juba siis tulema.

Sa laulsid Päivan pojast, ja Noor-Eesti oleks Sind ennast vastu võtnud päikesepojana. Kuid vaateveeru koletislikuna varjutades varitses Soome lähel siis kahepäine kotkas!

Soome kirjanduse harrastajate teadvusse Eestis on mahtunud nii mitugi vennasrahva lugupeetavat sõnataiduri. Ent ei ole Soome kirjanduse tundmist Eestis ilma Juhani Ahota ja Eino Leinota. Kalevala järgi on Juhani Aho ja Eino Leino annetused kõige tuntavamad olnud Eesti hariduselule.

Need kaks Soome kõige viljakamat kirjanikku edustavad otsekui kokkuvõtet kõige olulisemast ja iseloomulikumast Soome uueaegses kultuuris. Vahenditult kokkupuutes Euroopa täisealiste rahvaste kirjandusega on nad kumbki oma kalduvuste kohaselt edasi arendanud Kalevala, Kan-teletare ja Aleksis Kivi pärandust. Juhani Aho toodangus valitsev võime on suisutavalt eepiline jutustus, realistlik oma väliselt lähtekohalt, unistavalt peenekoeline oma tundesialduses, millesse poetub pisar pehmet huumori või Soome rahvalaulude taolist tagasihoidlikku nukrust. Juhani Aho pikameelne põhiolamus on enesele teatavasti kõige püsivama ilme leidnud Soome tagamaade rahva kannatliku võitluse kujutamises loodusega enese ümber ja enese sees. Küll ei ole Soome viimaste aastakümnete poliitilised ja sotsiaalsed võitlused jäljetult möödunud ka Juhani Aho toodangust. Kuid Juhani Aho passiivne pikkmeel ei ole siin annud oma tabavamalt ja jäädavamalt.

Kui Juhani Aho meie tunnet ja tahet siinpool lahte on äiutanud oma luulelise rahuga, siis on Eino Leino oma esimeste Eesti lugejate ja austajate mõttekujutlust õhutanud tulimeelse rahutusega. Eino Leino nooruslüürika — see on olnud päike ja varakevade, suure tamme kohin ja öösorr, luige hõikumine Toonela jõelt ja vägimeelseid võrdluskujusid tõstlevad hiilid aja lainelt. See on olnud uusromantilise päikesepoja püha kevad, Põhjala valguse ja pimeduse luuleline sõjanäidend sümbolismi tähe all. See on olnud teistest erinenud üksiku suusasõitja tumemurelik laul talvises öös. Kasutades Soome rahvaballaadide ürgdramaatilist ainekku ja muistet värsitehnikat on Eino Leino juba juba 1905 aasta käänul loonud ühe oma sügavamaist ja igamatumaist teostest Helkavirsiä. Need on imetlusväärse intuitsiooni ja nägemusliku mõttekujutluse leheküljed Soome süngete ja järskude põhikirgede kurbmängust; neist ballaadidest kuulub eriti Y l e r m i Soome senise kirjandusliku loomingu kõige kõrgemate saavutuste hulka. Ent tutvumine Eino Leino lüürikaga on noorele kirjanduslikule sugupõlvele Eestis enne kõike olnud võitluskutseks vaimu ja valguse sõtta. Keset Suur-Vene rõhutud rahvaste vabadusaimuste pakatamist on Eino Leino kireküllane paatos sädemeid pillanud ka Soome lahe lõunapoolsele rannikule.

Ken tulta on, se tulta palvokoon! See Eino Leino heliseva ja lõkendava lüürika tunnussõna on nende ridade kirjutajale kord midagi tähendanud. Ma ei tuletaks seda siin muidu avalikult meele, kui niisugused kirjanduslikud asjatundjad nagu Friedebert Tuglas ja Aino Kallas veel hiljuti ei oleks väitnud, et minu Elu tule nimeline esikteos Eestis midagi on tähendanud. On nagu oleks Eino Leino tulikeeled aastate eest üle kandunud ka ta noorema ja väiksema Eesti venna päälale. Sellest Elu tule tuhina ebamäärane helkimine, sellest Eesti luule

uuel ääsil taotud vormikindlad salmikujud! Eino Leino on üks neist vähestest Soome kirjanikkudest, kes minusse kirjanduslikult on mõjunud. Eino Leino on üks neist vähestest Soome kirjanikkudest, kellele otsekohest tänu võlgneb Eesti uue elurütmi tõus.

Võta kevadises Eestis vastu minu hiline tänu, Eino Leino! Tänu kirjandusliku ja ühiskondliku elutule läitmise eest, tänu unustumatute tundide eest esimesel isiklikul seltsimisel! Kui ka jälgida Eino Leino hiiglatoodangut algusest lõpuni, meie ei saavuta selle karupoja ja mesi-käpa täit geniaalsust teisiti kui isiklikus kokkupuutes. Oli, kord Eesti provintsist tulnud õpihimuline noormees, Soome lüüra märgiga valgemuks kuklas, ja see on Eino Leino improvisatsioonidest rohkem ammutanud kui üheltki professorilt. Oli Soomes kord oppositsiooniline kirjanikkude ja kunstnikkude ringkond, ja Eino Leino selles ringkonnas otsekui ürgjõuline ja kõikkäsitav Paan. Mis V. A. Koskenniemi Soomes on laulnud Paanist, see on ilukirjandus.

Pean häbelikult tunnistama, et Eesti keele siijamaani on tõlgitud ainult kolm Eino Leino raamatut; need on ta väiksemad proosateosed: Ühepäeva liblikad, Päev Helsingis ja Noor naine. Neis vabastab ta hää pää end kangelasliku deklamatsiooni ohtudest kerge käega pillatud aforismides ja paradokside, pilkavas ühiskonnaarvustuses ja ülemeelikult najaltavas rõveduseski. Süda aga õhkab kevadpühade hommikutulede kustumist. See otsib enesele väljendust leinavas eelegias. Oleme niiviisi mõned sügised saanud lagedamaks ja mõned talved vanemaks, Eino Leino!

Ent ka mõned uued kevaded on läbi meie kuue puhunud. Uued lõkked on loitnud tunaste tuleasemel. Revolutsiooni tormid on meie mõttekujutluse läiklevaid terendusi vabast Soomest ja vabast Eestist oma tiivule võtnud. Juba Suure Revolutsiooni algul, maikuu 1917, avasid Sa laulus teed Soome ja Eesti vabariigi kartlikule aatele:

Vabariigid rahva kahe
üle laia Soome lahel

(Laulust Vapaa Viro.)

Vene tsaaririigi kildudest on esile murdnud Soome ja Eesti vabariik. Sõna on lihaks saanud. Kuid see on teisiti lihaks saanud kui lootsime. Kui vabariik on ostetav verrega, siis on kummadki rahvad seda küllalt maksanud vennatapvas sõjas. Meil, sõduritel vaimu ja valguse malevas, on neis võitlustes raske olnud ühte või teist lippu jälgida metsikuse meeletuseni. Ikka on meie sisemine hää sosistanud brutaalse sõjariistalise rõõv-loomaõiguse ees: mitte see, mitte see!

Sul on mehisust olnud seda sisemist häält, inimsuse häält, oma Kullervo-rahvale ka valjult kuulutada, Eino Leino. Sinu kohtunikusõna: parem vabastada kui hukka mõista! Amnestia! Pro humanitate!

Kui Sa Tallinna jõuad, Eino Leino, siis näed Sa sääl Pikal Hermanil sinimustavalget trikoloori. See lehvib ja ripub sääl juba neljandat aastat. See tähendab Eesti talupojaliku kodanluse võitu Balti-Saksa aadeli kui ka Eesti ainelise ja vaimse töö tegijate üle. Eesti töövabariik! Eesti kirjanduse ja kunsti tulevikuriik! Kolmas inimsuseriik! Kui kerkisid punased ja sinimustvalged lipud, siis värises sellest süda ülevoolavil silmapilkudel. Kunagi ei ole see värin kustunud mälestusest. Kõigis keerutustes ei ole selle vabariigi ehitust aatele ustavad unustanud.

Tere tulemast kevadisse Eestisse, Eino Leino! Sinu tee ei ole mitte surma, vaid elu tee, mitte talve ja maailmahämara, vaid kevade ja päikesetõusu tee.

Gustav Suits.

KUIV NURK.

Ei neiuna ega naisena polnud proua Hildegard Seeströhm kunagi intensiivsemalt tunnud oma kohustusi seltskonna vastu kui praegusel silmapilgul.

Ammaemand oli korranud, et pääle mahasaamist peaks tingimata üheksaks päevaks voodi jääma, aga Hildegard ajas enda juba kuuenda päeva õhtupoolikul jalgele, sest seitsmendal oli pühapäev ja siis pidi ta ühes mehega lauakiriku minema.

Muidugi oleksid võinud nad laualkäimise ka edasi lükata, kas või järgmiseks pühapäevaks, aga siis oleks pidanud ta oma esimese visiidi pärast mahasaamist ilma jumalaarmuta tegema, mis polnud sünnis ei mehe ega omaksete, ammugi ka mitte Hildegardi enda sugulaste arvates. Kogu nende ühine ringkond luges nagu lauluraamatust: kui tuleval nädalal tahtakse hakata ühiseid visiite tegema, siis peab pühapäeval enne seda tingimata lauakiriku minema, sest nõnda on kõlblikum ja korralikum. Lõpuks tundus ka Hildegardile endalegi, et praegusel silmapilgul laualkäimine puhas-taks ihu ja hinge seest ja väljaspoolt, teeks endise roojuse olematuks, nii et ta peaaegu neitsina võib ilmuda uuesti seltskondlisele näitelavale oma abikaasa käe kõrval.

Kui nooremad ses küsimuses rõhutasid pääasjalikult maapäälseid vahekordi, siis toonitasid vanemad, et pole hää pärast mahasaamist enne vaatama minna inimesi kui kõigevägevamat, kõigearmulisemat, kes kõik nii ilusasti laskis sündida: laskis ilmale tulla priske tütre (olguigi et isa ja ema ootasid poega), küll suure valu ja ahastusega, aga ometi laskis tulla, ilma et vaja oleks olnud liiga teha emale või lapsele.

Laualkäimine õnnestas hästi, avaldas peaaegu ergutavat mõju, ainult ära väsitas, hirmsasti väsitas ära, nii et Hildegard veel praegugi sellest väsimusest pole toibunud. Loiuna, käed lõdvalt kõrval, lamab ta magadistoas sohval ja ei tahaks oimugi liigutada. Toakinges jalad on sedavõrd siruli, et nad peaaegu meele tuletavad koolja omi. Nägu katab kahvatu roid ja suletud silmist paistab, kui Hildegard nad lapse liigutamisel oimetult avab, valkjas kilav varjund.

Ah, kui laps ometi rahulikum oleks ja kui ta nii sagedasti end ei liigutaks, kõgisema ei hakkaks, karjumagi ei pistaks! Aga selle kõht on juba teist, kolmat päeva korrast ära, sest piim, mis teenija toob, on halb, ja keetes läheb ta veel halvemaks — hakkab põhja, kõrveb ära. Sellepärast pole sugugi ime, kui laps saab rahutuks ja sunnib väsinuna lamavat ema aegajalt oma roidunud lauge kergitama.

Kogu toas valitseb mingisugune perekondlik Soodom ja Komorra, kus puuduks nagu igasugune korraldav käsi, nägija silm. Mööda voodisirmi ja toolitugesid, isegi akna all seisval kirjutuslaual vedelevad perekonnaliikmete pühalikkude päevapiltide keskel mingisugused rohekate laikudega rätikud ja hilbud ja sünnitavad mööblite, vaipade ja nahkadega koormatud toa sisseeadega imeliku lahkkõla.

Huupi vedelevad rätikud ja hilbud ei hakka ka umbes kolmekümneaastase majaherra välimusega kokku, sest sisseastuja puhtaks aetud nägu, lakksaapad ja nagu nõelasilmast tulnud pruun ülikond näib nõudvat koduseks vastukaaluks piinlikku korda ja puhtust.

Pisut sõjamehelikult läheneb majaherra sohval lamavale prouale ja suudleb rüütellikult selle kätt, ise кандu kokku lüües, nagu peaksid seal kannuksed klirisema. Niisugust aupaklikku viisakust oli herra Hartvig Seeströhm juba varemaltki üks või teine kord tarvitanud, aga päris omaseks muutus see talle alles sõjaväes teenides, kust ta tema eraellu tagasi astudes kindla päranduse kaasa tõi, sest kogemuste najal oli ta kindlale otsusele jõudnud, et ilus kumardus ja alandlik käesuudlus sagedasti rohkem suudavad kui ükskõik missugused vooruslikud teenused: nad avavad naiste südamed ja nii paljudki suured ja kõrged ukсед.

„Sa polegi veel valmis“, ütleb majaherra peale käesuudlust ja tema hääletoonis ning kogu olemuses avaldub korraga midagi seletamatut, mis ei hakka hästi kokku ei tema kumarduse, lakksaabaste ega nõelasilmast tulnud ülikonnaga, vaid koguni selle Soodoma ja Komorraga, mis nii perekondlikult valitseb magadistoas.

„Kallis Hartvig“, vastab Hildegard edasi lamades, „usu, ma ei suutnud“. „Ei suutnud“, kordab mees nagu mõnitades ja lisab juure: „Minu naine peab suutma“.

Väsinult mõtleb ta lähemale toolile istuda.

„Kallis Hartvig, ära istu sinna!“ hüüab Hildegard kärsitult, „sa määrid ennast ära, lapserätik on sääl. Istu teise tooli pääle“.

Mees vaatab ümber ja vastab siis äritatult:

„Ka sääl on ju rätik, kõik kohad on neid täis“.

„Sest pole ühti, see sääl on juba tahe, ei määri enam“.

Naise seletus mõjub, sest mees lükkab rätiku pisut kõrvale ja istub toolile.

„Mis sa siis veel nüüd ootad, nõnda jääme hiljaks“, ütleb ta naisele.

„Tahtsin omale enne puhta pesu selga panna, aga ei saanud kummutisahtlit lahti, see käib nii hirmus strammilt, mul pole niipalju jõudu“.

„Eks sa kutsunud siis teenija“.

„Esteks polnud teist kodus, läks lapsele piima otsima.“

„Esteks . . . Aga pärast?“

„Pärast hüüdsin, aga Marii ei kuule ju, seda sa tead“.

„Ah neid naisterahvaid küll! Üks ei jaksa, teine ei kuule“, siunas mees ja läks kõõki teenijat otsima. Natukese aja pärast tuli ta temaga tagasi. Magadistuppa jõudes küsis teenija, umbes viiekümneaastane kõva kuulmisega naisterahvas:

„Mis saksad soovivad?“

„Tõmmake kummutisahtlid lahti“, mõirgas Hartvig talle vastu.

„Kõik?“ küsis Mari, keda siinsed saksad Marii'ks hüüdsid.

„Ainult kaks keskmist“, vastas Hildegard nii tasa, et see teenija kõrvu ei kostnud ja sellepärast kordas majaherra neidsamu sõnu endisel müriseval häälel, nii et laps liigutama ja häälitsema hakkas.

„Karjusid lapse ülesse“, ütles Hildegard etteheitvalt.

„Mis' mina sinna võin parata, kui ainult need kuulevad, kel tarvis pole kuulda“, vastas Hartvig.

Teenija tõmbas kummutisahlid lahti ja tahtis ära minna, kui Hildegard mehele lausus:

„Ütle talle, et laps karjub, las ta kohendab teda pisut“.

Nagu vastukaja helisesid öeldud sõnad mitmekordse jõuga teenija kõrvu, kes siis kohe voodi ette tõttas, kus laps korratul linal ja vaipade virnal mähkmes siples ja karjus, sest voodi oli alles selles seisukorras, nagu ta hommikul jäänud.

„Ta on enda vaesekene ju märjaks teinud, tuleks uus rätik panna“, rääkis teenija lapse juures kohmitsedes ja otsivalt ringi vaadates.

„Puhast rätikut ei ole vist enam“, rääkis Hildegard, „üttele talle, et ta kuiva nurga talle alla paneb“.

Mees läks kumardas teenija kõrva ääre ja kordas naise sõnad. Valjust häälest ehmunult hakkas laps uue hooga karjuma.

„Siin pole ju enam kuiva nurka ega kedagi, kõik on täis“, seletas teenija. „Herrad annavad ehk säält mõne musta, mis ära tahenenud, ega ta muidu ikka rahule ei jää“.

„Võta sealt tooli päält, kus sa istusid“, käskis proua ja herra täitis käsku. Nõnda leidis rahulduse laps kui ka teenija.

„Kallis Hartvig, otsi sa mu pesu kummutist välja“, rääkis Hildegard paluvalt. „Särgid on pealmises suhvlis, muud asjad alumises“.

„Mis muud?“ küsis mees.

„Nagu sa nüüd ei teaks“, vastas naine.

„Kust mina naiste asju tean“,

„Ach Gott! Meine Beinkleider!“ ütles naine, kes kuidagi sündsaks ei pidanud sõna püksid suhu võtta isegi magadistoas ja valitsevas ümbruses.

„Otsi ise, ei mina tea, kus nad on“, seletas mees.

„Ole nüüd hää, kallis Hartvig“, mangus Hildegard, kel ei tea miks iseäralikuks eralõbuks, peaaegu haiglaseks kireks oli, et mees talle ihupesu otsiks, selle kallal sõrmitseks.

„Ei“, vastas mees kalgilt, nagu aimaks ta, miks naine teda ajab kummutist oma pesu otsima. „Ennem võid sellesamaga tulla, mis seljas“.

„Fui, sellesamaga siis“, vastas Hildegard.

„Päris tõesti, tule sellesamaga, saad ruttem valmis ja pesumaadamile on vähem maksta“.

„Ma olen sellega kolm ööd maganud“.

„Aga see on ju peenike laualkäimise pesu“.

„Seda küll, aga ma olen õsiti higistanud; ei olegi soe, aga higistan, mina kohe ei tea, mis see on“.

„Keha on raskuse ajast paha ollust täis, higi ajab seda välja. Higistamine on alati hää, higistamine on terviseks. Higistamist peab lihtsa inimeste juurest õppima, nendele on ta ikka kõige paremaks rohuks. Meid on ära hellitatud, verhätschelt. Näituseks minu isaisa — temal olnud ainukeseks rohuks külm vesi ja saunaleil“, seletas Hartvig asjatundlikult, sääli juures näidates, kui kaugel tema on juba isevanemate lihtsusest.

Sellekohaste seletuste peale kippus naine ikka muigama, sest ta teadis, et mehe vanemad on ainult väikekaupmehed, kes Saksa keeltki ei mõista, kuna ta ise peenest „hantvergi“ perekonnast on võrsunud, kus koduseks keeleks praegugi veel Saksa keel: isa on tislter.

„Ei tea, on see terviseks või mis, aga hommikuti olen ma hirmus

väsinud, luud-kondid nagu läbi tambitud“, hakkas naine kärmesti rääkima, et nõnda mehe seletusi katkestada. „Mõtlesin kord, et kui me õige täna ei lähekski Kautlenbachide poole, ootaks natukene aega, mul tuleb ehk jõudu juure.“

„Ega sa puid lõhkuma või vett vedama lähe“, ütles mees, kes enda puudutatuna tundis naise reageerimisest oma seletuse peale, „et sa niipalju jõudu tahad. Iseenesestki mõista — me sõidame.“

„Aga Kautlenbachid elavad ju kolmanda korra pääl, ma kardan nii kõrgele ronida, võib õnnetus juhtuda, mõtle ometi, et mahasaamisest ainult kümme päeva mööda on ja nii kui nii tuln liig vara voodist välja!“

„Kui nõnda, siis ei saa ma aru, milleks sa pühapäeval lauale läksid: ometi ju selleks, et täna õhtul Kautlenbachide poole minna, sest meil on ainult üks päev nädalas . . . Küll võid sa oma pirinaga ära tüüdata“, jatkas mees, kui naine kohe ei vastanud. „Niisama laualeminemisega: aja enne terve suguseltsi kokku, muidu naist toast välja ei saa. Ein für alle Mal, saa ometi aru: tänane visiit võib minu, sinu terve meie sugu õnnelikuks teha“.

„Sellest ei saa ma mitte aru“, vastas naine hoogsalt, sest tal tõusis tuju mehega vaidlema hakata, mis talle mõnikord suurt löbu valmistas. Vaieldes võis Hildegard kõige metsikumaid väiteid kaitsta, võis *pro* ja *contra* vahetada ja ikka rahulikult edasi rääkida, nagu oleks ta mõni jumalanna, tõepamp seljas. Naise vastuvaidlemine ajas Hartvig Seeströhmil harilikult ikka ärevusse ja siis tuli tal mõtetest kui ka sõnadest puudu. Niisugusil kordil hakkas ta oma arvamist toetama teiste tähtsamate isikute ütlustega. Äris sellina (tema ise ütles komii) teenides oli selleks tähtsaks isikuks pere-mees, sõjaväes lipnik olles seisis tõepatent kapteni käes ja nüüd, kus ta iseseisvalt äri ajas, oli talle Kautlenbachi või mõne mu tüseda pungamehe sõna viimaseks ilmutuseks. Aga ei see ega teine suur nimi suutnud proua Hildegard Seeströmi peale mõju avaldada, kui ta vaidlushoosse sattus. Ka täna mõtles ta Kautlenbachide kohta hääd ja paremat kuulda lasta, kui mees nende nime vaidlusse peaks kiskuma; mõtles öelda, et Kautlenbach ise pole muud kui sõja ja revolutsiooni ajal rasva läinud hobuseparisnik ja kõrtsimees, tema naine aga lihtne lapsetüdruk, kes nüüd siidi, sammetit, kulda ja kalliskive kannab, vaevalt osates nuga ja kahvlit või taskurätikut õieti tarvitada. Proua Seeströhm pole aga kunagi lapsetüdruks olnud, tema teenis omal ajal bonnena Piiteris häis majades, kus valitsesid peened kombed, suursugused eluviisid. Selle ja paljugi muu ütlemiseks võttis Hildegard hoogu, aga ometi jäi kõik ütlemata: paari sõnaga tegi mees ta keeletuks või pani hoopis teisi asju rääkima.

„Muidugi ei saa sa aru“, vastas mees naise viimasele ütlusele, „sest sina arvad ikka veel, et meie lähme ainult selleks Kautlenbachide poole, et frou Kautlenbachi oma lapse vaderiks kutsuda“.

„Milleks siis?“ küsis naine huvitatult.

„Siis kuula: Kautlenbachid tahavad suurt pidu toime panna, lähemal ajal veel, ja nüüd peab kõik tegema, mis võimalik, et ka meid sinna kutsutakse. Kutsuda aga tahetakse ministrid, kindralid, isegi väljamaa asemikud, meie suurärimehed, pangaherrad, ühesõnaga — meie parem seltskond“.

„Issand jumal!“ hüüdis Hildegard vaimustuses, milles tundus pisut hirmugi — nii suur oli vaimustus. Väsimust unustades kargas ta püsti ja astus mõne sammu mehele lähemale, kes endisel toolil istus, kust rätik ära oli võetud ja lapsele alla pandud. „Siis peame täna tingimata Kautlenbachide poole minema. Nemad peavad meid kutsuma, peavad, sie müssen,

unbedingt. Ministrid, kindralid, väljamaa asemikud, heldene taevast! Jajah, Kautlenbachid oskavad, nemad teavad, kust masinat peab määrima.“

Hildegard ohkas südamepõhjast.

„Nemad jaksavad määrida, see on pääasi“, lausus mees asjatundlikult. „Ja tead, mis mina arvan“.

„Mis?“ küsis naine nii ärevalt, et laps jällegi rahutuks sai. Aga ei isa ega ema pannud seda tähele.

„Mina arvan“, hakkas mees mõõdukalt ja oma väärtust tundes, „et kui me täna lähme ja frou Kautlenbachi oma lapse vaderiks kutsume — sa tead juba, kuidas seda peab tegema — siis tema tingimata meid pidule kutsub“.

„Aga mis sa arvad, kas ta vaderiks tuleb?“ küsis Hildegard uudishimulikult.

„Ma arvan, ei. Aga see pole ju nii väga tähtjas.“

„Mul oleks häämeel, kui ta ei tule“, ütles Hildegard. „Mis hirmus asi, kui mu laps temasse läheks! Ja lapsed lähvad ikka vaderitesse, kõik kinnitavad seda, kuulsid, ka köster ütles frou Kuuse lapse ristimisel. Nii-sugune äss ja minu ilus pisi tütreke temasse!“

„Sa unustad rääkimisega ära, et me minema peame — pane ennast riidesse,“ käskis mees.

„Ei saa ju, sa näed, jälle juba karjub teine“, vastas naine last tähendades, kes abi nõudes kõigest jõust karjuma hakkas. „Kutsu Marii!“

Mees tõttas kööki ja karjus selle kõrva sisse, et ta tuleks last aitama, kuid see punnis vastu, ei tahtnud tulla. Nende vali mõttevahetus kostis läbi avatud ukse magadistuppa.

„Ma ei saa tulla, lapse piim on tulel, kõrveb põhja, ajab üle“, rääkis Mari.

„Las kõrveda, aga laps karjub“, rääkis Hartvig.

„Herrad, seda ei või, lapse köht on muidugi korratu, näe rätikud kõik on rohelised“.

„Tõstke piim tulelt seniks ära“, rääkis herra.

„Ei seda või, muidugi teine hall, nagu elus hall vesi, mis siis veel, kui ta soojalt muidu seisab“, seletas teenija. Ja kui herra vastuseks ainult lootuseti käsi tõstis, jätkas teenija: „Kas herrad tahavad oma hinge päale võtta, kui piim hapuks läheb ja lapse kõhu peale hakkab.“

„Tehke mis tahes“, karjus Hartvig, „aga last ei või ometi karjuda lasta — proual aega ei ole.“

Kõike seda oli Hildegard magadistoas pesu selga ajades päält kuulnud. Ta astus uksele ja karjus vaidlejatele vahele:

„Hartvig! Jää ometi sina piima segama ja valvama.“

Nõnda saadi keerulisest küsimusest üle ja hefra Hartvig Seeströhm pidi tahes või tahtmata alanduma tegevuseni, milleni ta isegi oma naist ei tahtnud alandada. Et ta aga esimest korda köögitudruku kohuseid täitis, siis ei osanud ta keema tõusnud piimaga midagi päale hakata, mis valusa tule tõttu südilt üle kastrulli ääre rühkis. Sellepärast kostis just sel silmapilgul, kus Hildegard oma sukakandmeid korraldas, köögist äkki mehe hädakisa. Nagu püssist lastult tormas proua ihupesuväel kööki ja leidis õnnetuma abikaasa asjata võitlevat lusikaga südika piima vastu, mis otsaga juba palaval pliidal särises.

„Hüll loom, eks sa tõsta ta tulelt ära!“ karjus Hildegard ja purskas ise mehe õnnetut nägu nähes heledalt naerma.

Kahe päale kokku päästsid nad keeva piima.

Läbi saali magadistoa poole tagasi tulles — Hildegard ees, Hartvig järele — imestas mees, kui saledaks naise keha oli muutunud. Pihal, käsivartel ja teisel jalal, kus sukapael rutuga kinni panemata jäänud, oli nahk omandanud mingisuguse sinaka läbipaistvuse, mis andis kogu kehale alabastri õrnuse, kui ta kõrvu asus helevalge pitsiga.

„Aga mis sa arvad, mein Hart v. Vig (nõnda nimetas Hildegard ikka oma meest, kui ta teda iseäranis meelitada tahtis), kas ma ei peaks Kautlenbachide piduks laskma omale uut kleiti teha, endised on juba kõik mitu korda seljas olnud,“ rääkis naine, kes hiljutise lapsekarjumise ja piimajandi oli juba unustanud.

„Meil on praegu rahaga pisut kitsas,“ vastas mees, „peaks mõnda paremat schnitti ära ootama.“

„Armas Hart v. Vig, raha peab muretsema, kui teda ei ole, sest ega me ometi teiste hulka või närutama minna. Mis ütleks seltskond! Ka kübar on mul moodist väljas.“

„Mina arvan, kübar lase ümber vormida ja pidule pane omale must siidikleit selga, selles meeldid sa vana Kautlenbachile väga,“ julges Hartvig vastata, ehk ta küll teadis, kui väga õieti naine tähelepanu oli juhtinud seltskonna arvamisele.

„Sa tahad meid ilmaaeruks teha,“ vastas naine põlglikult, peaaegu nutuvõru huulil. „Meeldin vana Kautlenbachile... Ega ma tema pärast sinna pidule lähe.“ Ja toonil, mis kahte arvamist olla ei lase, jatkas ta: „Ei, mu kallis Hart v. Vig: ma saan uue kleidi ja uue kübara või ma ei pista minaotsagi toast välja ei täna ega homme.“

Ja nagu tahaks ta oma sõnadele suuremat mõju anda, istus ta mehe vastu seinäärsele toolile lapserätikute pääle, ega võtnud vaevaks mahalangenud sukasäärki üles tõmmata.

Hartvig ei vastanud, ta mõtles. Ei olnud vähematki kahtlust, naisel oli õigus: ta pidi uue kleidi ja uue kübara saama, seda nõudis viisakus seltskonna vastu. Ka oli kindel, et kui ta seda mitte ei saa, siis seltskond ainukese järelduse teeb: herra Hartvig Seestrõhmi asjad on halvad, tema naine närutab. Naise riided ja ehted, mehe endagi omad, on liikuv reklaam seltskonnas — see oli algtõde, milles ometi ükski parema seltskonna liige ei võinud kahelda.

„Sa oled arukas inimene,“ hakkas Hildegard, ehk ta küll oma mehest peaaegu vastupidisel arvamisel oli, „aga mina ei mõista, kus see aru sul mõnikord jääb. Mustas siidi kleidis! Aga ma näen selles ju kui surm välja!“

„Seda huvitavam oled, usu,“ vastas mees, ehk ta küll juba mõttes oli otsustanud, et naine uue kleidi ja kübara saab; kindad pani ta oma poolt lisaks.

„Jäta seda!“ karjus naine kärsitult. „Sa teed mu närviliseks.“

„Ära karju nii kõvasti, Marii kuuleb,“ vaigistas mees.

„See ei kuule midagi, lase või suurestükiga,“ vastas naine.

Ja tööpoolest polnud sel herraste sõnavahetusest vähematki aimu; ta kohmitses lapse kallal, otsis sellele kuiva nurka, ja läks siis kööki tagasi.

„Ise pead sa seda pidu nii tähtsaks,“ hakkas Hildegard jällegi, „kust sa siis korraga selle hullu mõtte pääle tuled, et ma mõnes vanas kleidis pean minema. Päälegi oleks see minu esimene pidu pärast maha-
saamist, kas see siis sulle midagi ei tähenda. Ma olin ju päris tubli, ganz brav var ich.“

Hildegard tõusis püsti ja astus mehele lähemale, nii lähedale, et see teda kätega oleks ulatanud puutuma. Nukralt mossitades lausus ta:

„Nähtavasti oled ka sina nagu kõik mehed, niipea kui naine emaks on saanud, siis on korraga kõik armastus ja luule läind, olgu või naine veel ilusam kui enne.“

„Sa oled ilus Hilde,“ lausus mees vaikselt ja vaatas naisele otsa, nagu paluks ta midagi andeks.“

„Tähendab, sa oled nõus, mein Hart v. Vig,“ ütles naine rõõmsalt. „Ma arvasin kohe, et sina pole niisugune kui teised.“

Ja kähku tõmbas ta oma mahalangenud sukasääre üles ning kinnitas ta kandme külge. Liikumised omandasid äkki imelise painduvuse, nii et mees päris naudinguga oma naist vaatles, kes ihupesus, mustis siidisukkis ja kõrgekonsalistes kinges mööda tuba talitas. Kord juhtus ta mehest õige lähedalt mööda minema ja see tegi mingisuguse instinktiivse ebamääraste liigutuse.

„Ära puudu, sa tead,“ hoiatas Hildegard ja lisas juure: „Üks kaks, kolm olen ma valmis.“

„Ma arvan, ka kindad on sul juba kulunud,“ ütles mees.

Õige mu kallis, neid ei tulnud mul meelegi. Aga omale peaksid sa küll tingimata uued saapad ja . . . ja — püksid muretsema.“ Hildegard mõtles pisut, aga tuli otsusele, et siin võib sõna püksid tarvitada, sest siin on püksid meheomad.

„Seda küll,“ oli mees naisega nõus ja küsis siis: Mis sa täna omale selga paned?“

„Eks ma siis pane musta siidikleidi, mis mu nagu surnuks teeb, kui ma nõnda vana Kautlenbachile, sellele naistejäägrile, nii hirmus meeldin. Las ta, vaeseke, vahib õige ja niipab keelt.“

„Jah, eks ole, seda on täna tarvis,“ ütles mees rahuldunult.

Hildegard oleks tõepoolest varsti riidesse saanud, kui mitte laps ennast jälle poleks liigutama hakkanud ja nõnda ema rahu rikkunud, mis keelas süvenemast toaleti peensustesse.

„Hakka aga sina jällegi,“ ütles Hildegard last tähendades ja kui väike vähkreja viimaks lausa karjumisega lõpetas, lausus isa pahaselt:

„Leidis paraja aja.“

Kunagi varëm polnud osanud Hartvig Seeströhm uskuda, et laps niipalju tüli võiks teha. Küll oli ta ettevaatusabinõuna Hildegardil ära keelanud oma rinnaga teda toita, aga ikkagi ei saanud temast silmapilkugi rahu. Tema jaoks hoidja maija võtta — see lõbu läheks liig palju maksma, ise aga tema karjas seista — siis pole öö ega päeva magu, oled nagu kästist ja jalust seotud.

Hildegard tahtis oma ehtimise jätta ja lapsele appi tõtata.

„Ta pole täitsa terve, sellepärast on ta nii rahutu,“ ütles ta enda kui ka lapse vabanduseks.

„Ära hakka nüüd sina temaga jändama, katsu et sa riidesse saad,“ rääkis mees kärsitult.

„Siis mine kutsu teenija,“ vastas naine, „haiget last ei või ometi karjuda lasta.“

Mees läks Mari kutsuma, kuid sel olid parajasti käiksed küünarnukkideni üles kääritud ja käed seebised: ta pesi lapsele rätikuid.

„Laps karjub, tulge aidake teda,“ ütles Hartvig.

„Herrad näevad ju isegi, et ma otseti pesupalis olen, kust ma siis oma märja kätega saan tulla.“

„Jätke oma pesemine, seda võite pärast teha, kuivatage käed ära ja tulge.“

„Millal ma neid rätikuid ikka pesen, kibedasti lähvad teised tarvis, kõik on mustad, pole lapsele enam midagi alla panna, sellepärast ta karjubki, otsi ja otsi, aga enam kuiva nurka ei leia.“

„See pole teie asi,“ kärgatas Hartvig, „kas on kuivi rätikuid või pole, kui mina käsin siis, peate tulema.“

„Mis ma sinna tulen, kui mul talle midagi kuiva pole alla panna,“ ajas teenija vastu.

„Ma ütlen veel kord: tulge silmapik või...“ karjus majaherra ähvardavalt

„Mina ei saa ju nii kui nii lapsega midagi pääle hakata, ma ei kuule tema karjumist,“ rääkis teenija. „Ja mina ei jõua kõike tööd ära teha, turul käia, köögis toimetada, last hoida ja veel tema pesu pesta. Her-rad peaksid omale lapsehoidja võtma, kes kuuleb.“

„Kui te mitte silmapilk ei tule, siis võite omale tänapäev uut peremeest otsida,“ karjus Hartvig, kel kannatus katkes.

„Mina ei jaksa ju kõike,“ hakkas teenija nutusel häälel.

„Ma panen teile kaksikümmend viis marka juure,“ karjus majaherra ikka veel vihaselt.

See mõjus. Mari jättis rätikute pesemise, loputas käed, kuivatas ja paistis neid pliidiraul, võttis siis kusagilt mingisuguse puhta rätiku ja tõttas magadistuppa last aitamata.

„Ühe tegin tummaks kahekümne viie margaga,“ ütles Hartvig teenija järele magadistuppa astudes, „aga kui mõni ometi teaks, millega seda teist võiks ära osta, et ta karjumise jätkaks.“

„Küll selle eest muretseb Marii, tema käes on lutu ja kuiv nurk,“ vastas Hildegard pool naljatades, vähe aja pärast aga tõsisemalt juure lisades:

„Peaks õige korraks tohtri tooma, näe köht ei pea teisel enam sugugi kinni.“

„Mis see tohter siin aitab,“ vastas Hartvig. „Ütleb kõige päält: ärge andke lapsele kõrvend piima. Aga selleks ei taha ma tõepoolest mõnda-kümmend marka välja visata. Pea meeles, me peame kokku hoidma.“

„Paljuke nüüd tema väetike on kulutanud, võiks korrugi talle tohtri tuua, ehk on midagi tõsisemat.“

„Tõsisemat . . . Kust ta seda tõsisemat võttis! Ei, asjata ei taha ma raha pillata, mahasaamine läks muidugi palju maksuma.“

„Aga olek kliinikusse läinud või kui tohter oleks tulnud, siis oleks veel rohkem maksnud.“

„Muidugi oleks maksnud, tohter maksab ikka rohkem, sellepärast peabki katsuma ilma temata läbi ajada. Küll köht saab isegi terveks, mis tal siis ikka on, me mõlemad terved inimesed. Varrud seisavad muidugi alles ees ja kui frou Kautlenbach peaks vaderiks tulema, siis ei või me ometi närutama hakata. Täna rehkendasin kontoris järele, me peaksime vähemalt viis- kuuskümmend inimest kutsuma, mõtle, mis see maksuma läheb.“

„Kui katsumise vähemaga läbi ajada, ärme kutsume niipalju.“

„See ei lähe, usu, armas Hilde, see ei lähe tõesti mitte. Oma lapsele peame tingimata seisusekohased varrud tegema, olgu muuga kuis tahes. Ma mõtlesin oma endise ülemuse, kapten Soomäegi kutsuda.“

„Kas ta tuleb?“ küsis Hildegard kahtlevalt.

„Nüüd hull! Muidugi tuleb, tuleb häämeelega, vaene mehike teine nagu ennegi . . .“

Hartvig mõtles oma endisest ülemusest pikemalt seletada, kuid naine rääkis vahele:

„Mis sa sellest arvad, kui ma mässiksin lapse riiete sisse ja lähaksin tohtri juure koju, nõnda oleks halvem . . . Marii võiks kaasa tulla, tema hoiaks last,“ lisas Hildegard natukese aja pärast juure.

„Seda ei tohi sa milgil teel teha,“ vastas mees niisugusel toonil, nagu oleks teda isiklikult haavatud. „Mõttele ometi, mis ütleksid Kautlenbachid, mis ütleks terve seltskond, kui sa, laps süles, tohtri juure lähleksid.“

„Laps oleks Marii süles,“ seletas Hildegard.

„See on ükskõik, olgu laps sinu enda või teenija süles. Ega see ole, et sa aga lähed! Sa pead tohtri ukse taga vahtima, korda ootama, nagu suhkru või soola sabas. Ütle nüüd ise: lähleksid sa uulitsale suhkru või soola sabasse? Võtaksid sa piimaämbri kätte? Minu naine ei pea ühegi inimese ukse taga santima või kerjama, ehk olgu see inimene vana jumal ise, liiategi veel mitte lapsega.“

„Õige ta ju on,“ oli naine nõus, „parem laseme tohtri koju tulla, kui ilmatu palju ta visiidi eest ikka võtab.“

„Vähe või palju,“ vastas mees, „aga mina ei anna jumalamuidu pennigi välja.“

„See pole ju jumalamuidu, las ta tuleb üksainus kordki.“

„Tohtrid ei tule kunagi üksainus kord,“ vastas mees. „Niipea kui kord nad oma uksest sisse lased, siis hakkavad käima, käivad igavesti, muud kui maksa ja maksa.“

Sellega oli ka Hildegard nõus, aga just seda ta tahtiski, sellest ta unistaski, et tohter igavesti käiks — et neil oleks oma majatohter, nagu Kautlenbachidelgi. Tema isegi tahaks mõnikord asjatundjaga nõu pidada ühe või teise küsimuse üle, millest mehega pole sünnis rääkida või millest mees rääkida ei armasta, aga nüüd pole tal ühtegi usaldusväärset inimest.

„Aga ma olen tänini ju küll vähega läbi ajanud,“ seletas Hildegard mehe väitele vastu, õigem — sellest mööda, „sest mõtle ometi, peaaegu ainustki hilpu pole ma temale ostnud. Särgid, sukad, tanud, mähkmed, vööd, isegi tekid ja madratsid — kõik olen ma tuttavate käest toonud, kokku korjanud, tükk siit, teine säält. Selle tasuks võiks ju küll tohter tulla.“

„Seda oled sa nähtavasti ära unustanud, mitu kleiti sa iseomale raskuse ajal tegid? Kus need nüüd on? Mis neist saab? Ripuvad nagi otsas ja koitavad, kuni teine laps tuleb. Aga ikka veel vähega läbi ajanud.“

„Ei mina teist last enam taha, aitas sellest ühestki,“ vastas Hildegard.

„Muidugi aitab,“ oli ka mees nõus, „aga siis pole su raskus sugugi vähe maksmata läinud.“

Hildegard tegi, nagu ei paneks ta mehe sõnu tähelegi. Raskus-aegiste riiete meeletuleamine oli talle pisut piinlik, sest ka raskusest oli ta tahtnud teha omataolise edvistusabinõu nagu ta arsti kutsumistki pääsjalikult edvistamise vaatepunktilt hindas. Hääs seltskonnas pole viisakas, kui laps on nii terve, et ta arstita läbi saab. Kõik suursugune ja peenike, pääasi peenike, peab olema sedavõrd nõrk, et ta ainult kunstlikkude abinõude varal hingitseb. Ainult mustlased ja maamatsid kasvavad tohtrita ja tohterdamiseta. Päälegi, tervest lapsest saab nii vähe viisakat seltskondliku jutuainet, mis võib piimliku seisukorra luua, kui kõigil on oma lastest niipalju huvitavat rääkida.

„Ma olen valmis,“ hakkas Hildegard teist juttu tehes, nagu poleks ta arsti kutsumise üle mehega kunagi mõtteid vahetanud, „aga ma arvan, enne visiiti peaks laskma manikööri teha.“

„Seda muidugi,“ vastas mees, „ilma selleta on võimata, sest sa oled ju hulga aega kodus olnud, lapsega jännanud ja üht kui teist liigutanud... maniküür tingimata.“

„Jääge nüüd lapse juure,“ pööras Hildegard teenija poole, kes last süles õõtsutas, „meie peame pisut välja minema.“

„Siis jääb kõik muu tegemata,“ vastas teenija. Lapserätikud tahaks välja väänata, need on köögis palis, pole enam midagi alla panna.“

„Ega laps ometi ühtepuhku karju,“ ütles majaherra teenijale nii valjult, et laps jällegi liigutama hakkas.

„Räägi tasem,“ manitses Hildegard meest, kuna ta teenijale südame pääle pani: „Ärge teda üksipäinis siia jätke, ta võib enese surnuks karjuda, te ei kuule ju.“

„Ooh, kus ma teda nüüd üksinda võin jätta, ei seda tohi, küll ma olen ta juures,“ vastas Mari.

„Kui frou Margit, frou Kahn, frou Sahr või freln Heide siia juhtuvad tulema, siis ütelge neile, et ma väga, väga lasen neid paluda natukenegi lapse juurde jääda, ma ise tulen kohe,“ õpetas majaproua teenijat, juure lisades: „Siis võite lapserätikud köögis välja väänata ja kuivama riputada, ööseks oleks võtta.“

Herrased läksid. Aga kas edvistamise või tõsise tundmuse ajal, mõni seda teab, ometi lippas proua veel esisest magadistuppa tagasi, kumardas teenija kõrva ääre ja ütles:

„Ärge teda kööki viige, säääl tuleb uksest külma. Ja kui ta liigutama hakkab, pange talle siis ikka kuiv nurk all.“

Hildegard ütles ja kadus, nagu ta tulnud.

Niipea kui teenija tundis, et õhk puhas, läks ta lapsega jalamaid kööki, andis lapsele hiljuti keedetud piima ja asetaski ta siis oma padjale magama. Ise hakkas ta kärmesti rätikuid palis välja väänama ja pliidi kohta nõõridele kuivama laotama. Tegi praeahju uksegi lahti, kust kuiva palavust viskas, nii et rätikud nõõridel aina hilpnesisid. Vahete vahel heitis ta pilgu lapse poole, kas see vahest liigutama ei hakka, ja kui ta midagi kahtlast märkas, läks ta lähemalt vaatama, aset kohendama, endamisi pomisedes:

„Maga aga maga. Kui sa suureks saad, küll sa lähed siis ka võõruselle, lähed ühes mehega, pikaga, ilusaga. Nüüd aga maga, ma panen su rätikud kuivama, ööseks on siis võtta.“

A. H. Tammsaare.

KAKS LUULETUST.

SALMID FATAALSUSEST.

I

Teid sügisõiseid kaasan sinu hilja jalutin
ma melankoolsena kui vari kauge puu.
Sirp nurmil põimand oli rukki, vilja muu —
neid ohvriks jumalalle eha kõldel palutin.

Küll ise tühja senni unistusi talutin
all päikse, tähtede, zeniidi kurja kuu.
Kuis laulis vabaduse tule lõõmust suu:
ei enda õnne, teiste pärast südant valutin.

Tean: võõras sullegi ma olin, armu heitmata,
siin kunni kokku tõi meid igavene ring.
Ei miskit muuta olnud minu käte jõun.

Ah — mõtlin — ella, igatsuste sööste peitmata,
ja armu tuulispäasse viskuda kui linn.
Vaid kuulsin: kopsataden aian langes õun.

II

Akna avasin septembri sügavasse öösse:
undas viljapeksu masin keset välja;
naerden, kilgaten läks mehi, naise töösse.
(Tera uudne võtab kustutada nälja,
mälestusse heledana laskub lõikuskuu.)

Mõttein tüdrukuid ja poisse noori nägin põhun
lõhnavan ja kuldsen hullavat. Skimäärselt
sädemete vihma sadas; katla kõhun
auru sööstid pahistasid imeväärselt —
kajas põhjatumalt kauge mets ja lage maa.

Akna avasin septembri sügavasse öösse:
kohas maja ümber tuulen pedakpalu.
Raske pääd mul pingutada oli töösse,
igan soonen, ergun tuikas vaikne valu.
Undas ahastavalt väljal peksumasin: huu!

Jaan Kärner.

Uuem graafika.

Tuhat üheksasada neliteistkümnenda aasta juunikuu, lõpul kui seitsekümmendkuus tuhat kolmsada üheksakümmend üks inimest oli Leipzigi „Bugra“le (Internatsionaalne raamatutööstuse ja graafika näitus) pileti lunastand, lunastasin ma — üheksakümneteise.

Pileti välimus sundis mind teda alalhoidma ja äratas samasugust aukartust oma vastu, kui kahe-kolmekordsed hinnad Leipzigi võõrastemajades ja pansioonides „Bugra“ vastu äratasid.

Aeg andis ennast tunda „Natsioonide tänaval“ (Strasse der Nationen) — tähtsam tänav näitusel. Siin olid kõik koos. Just kui omal ajal „Simplicissimus“, „Jugend“, „Meggendorfer Blätter“, „Lustige Blätter“ ja teised kujutasid ühes lootsikus, ühe ja sellesama künka pääl, koguni ühes toas, John-Bull'i, Onkel Sam'i Mariannat, Michel'i, Mouschik'i ehk Karu, ahvi-Japsi, Rinaldiinit etc. etc.

Siin oli aga esitus teistsugune, oli esitet parem ja tähtsam isikutest — vaim. Vaim Euroopast, Ameerikast, Aafrikast, Aasiast, Austraaliast ja Saartelt.

Jaapanlane, kelle käest ma küsisin Korini jältrükke (äratõmbeid), näitas esiloleva klishee pääle, seletades, et see olevat üks Korini koolist. Väikses jaapani stiilis hoones, väiksetes tubades täitsa kodumaa kombe järele, töötasid mitu inimest käsipresside juures. Hoksaid, Hiroschiged, Uki-yo-ye-kooli demonstreeriti siin mõjuvalt, aga jaapanlikult diskreetselt. Viimane nimetat kool on terve Euroopale oma puulõike saavutuste pärast tähtis (W. v. Seidlitz, Geschichte des japanischen Farbenholzschnittes, Dresden 1897), sest suurem osa üldisest graafikast on ammust ajast otsekohe ehk kaudselt selle kooli mõju all. Duret, Burty, vennaksed Goncourt'id, Gonse ja teised on küllalt selle aine üle kirjutand. Ameerika miljardäridele on kunstnikud nagu Lafarge, Tiffany jaapanlaste tõttu, jaapanlasi uurides, kasvatud värvitunnet suutnud näidata. Mac Neills Whistleri läbi pääsis Inglismaale Hiroschige sensibiliateet. Bradley ja Beardsley on osalt — *opus japonicum*.

Prantslastele on Utamaro iseäranis imponeerind. Cheret, Toulouse Lautrec, Auguste Lepère, Henri Rivière, E. Dégas ja hulk teisi on printsiipi „japanesque“ rohkem kui tihti üles seadnud. Ed. Manet (ühtlasi jaapani asjade kollektsionäär, samuti kui hulk teisi kunstnikke sel ajal) valis oma Nanäle fooniks ühe jaapani motiivi ja viis nimetat pildi umbes à la

Utamaro + Goya läbi. Plakaat, raamat, illustreerit väljaanded, dekoratiivsed kunstid annavad küllalt näitusi selle kohta ka Saksamaal.

Võib ütelda, et ka praeguse graafika arenemine seisab selles, kui palju on suudet kõrvale minna, ehk on suudet areneda Jaapanist. Et pinda luua, selleks tuleb teda aktsentueerida, pinnale aktsent anda. Seda aktsenti igale pinnale anda oskab jaapanlane kõige paremini. Kui ta seda teeb lakkmaalis — aktsentueerib tema terve pinna, ei toonita eriti midagi sääl, katab terve pinna, aga tervel pinnal on korraga aktsent. Ja kas võib mingisugune meie käsitööpind, juure arvat ka meie poleerit marmor, ehk mingisugusel muul viisil valmistet pind, võistelda parema jaapani lakiga kaet pinnaga? Jaapani lakkasjade kollektsioonid, ei olnud juba Maria Antoinette'i ajal mitte just haruldased nähtused. Euroopas püüti juba sel ajal jaapani lakki imiteerida, kuid ka täna ei ole imitatsioonist kaugemalle jõutud. Ka siis kui jaapanlane pinda ainult osalt aktsentueerib, päält nähes juhuslikult asju pinnale asetab ehk kujutab, on ta õigem, kindlam, julgem ja teeb seda paremini kui keegi muu.

Internatsionaalse graafika näituselle aitasid kaasa Ameerika rotatsioonimasinad, Saksamaa rotophotid, mis veel ümisesid rahulaulu. Hiiglasuur töölise kaju „Kulturpalasti“ ees imes veel rahupiipu. Õhk ja rohelised puud ei ainand millestki.

Mitte ainult maailma täisealised, ka lapsed olid esitet graafikaga. Raske on seisukohta võtta, kui terve maailm omas ulatuses representeerib oma graafikat.

Imelik, et ka lapsed kõik, just kui oleks kokku rääkind, austavad jaapanlasi, sest et nad niisamuti pinda, millele joonistavad, ei eita, vaid oletavad ja pinnale aktsenti annavad. Erandid on ja peavad olema, aga see ei sega, sest türklaste osakonnas oli näha sama printsiipi! Küll on siin ainult tähtedega tegemist, initsiaalidega, aga vahelduseks seinal leht, kus elevant kujutat kirjatähtedest.

Tuhat üheksasada kakskümnesimesine aasta on meil praegu. Palju raskem on nüüd midagi ütelda Euroopa ja veel vähem muu graafika kohta, ehk küll mõni raamat, illustreerit väljaanne, teated ilmund tööde kohta siit ja säält kätte juhtuvad.

Ei ole suudet nii intensiivselt laiuli kanda sõja, revolutsiooni ja praegusel ajal kõiki vaateid, nimesid ja väljaandeid kui see oli sõja eel. Kõik on kostnud umbkaudsel ja kõik huvi asja vastu on igal ühel nagu tardumas.

Sõda ja revolutsioon on nõudnud omi ohvrid ka kunstilt. Mitte ainult langend isikud, kadund teosed, koguni ühiskondlikud huvid, indiviiduum on sunnit rekapiituleerima. Muidugi, võib ka leida positiivseid külgi selles saltomortales. On just kui üle-öö sündind hulk huvitavaid asju. On antud välja, vaatamata inetute sündmuste pääle, suurepäraseid raamatuid. Kõigis maades, nii palju kui teada, on ilmund uued ja uued jõud kunsti alal ja uued vaated.

Et meil Saksamaaga sissevoolavate raamatute kaudu kõige lähedam ühendus, teiste maade suhtes vähem informeerit oleme, siis ei või parata, kui andmed uuema graafika üle meil puudulikud.

Meie loeme ja loeme jälle tuttavaid nimesid. Aga see ei ütle iseäranis midagi. Ja reproduktsoon, isegi hää reproduktsoon, kui vähe tema ütleb ühest graafika algupärandist! Tihtipääle on reproduktsoon vähem originaalist, ja kui ta seda ka mitte ei ole, siiski ei saa otsustavalt ometi võimise üle kõneleda.

Et töötavad Le Seqonzac, L. A. Moreau, Tobeen, Lhôtè, Marchand, Favory, Levitzka, Ramey, Lotiron, Simon-Levy, Feder, Galanis, Uter, Cro-maire, Gimmi, Durey, on väga rõõmustav. Et Rousseau môju mõõduandev nii maalil kui ka graafikas hiljuti ja praegu Pariisis, on väga usutav. Usume ka, et Derain ikka suurepärase on, kuid vähe sellest; meeletuletes tema maale Shtshukini galeriis Moskvast, oletame, et ta nüüd rohkem kui suurepärase on nii maalimise kui graafika alal. Meile teatakse, Picasso, Braque, Gris, Metzinger, Leger püüavad arhitektoonilist rütmi pildis maksmak-panna, kus kõik päälsused (pinna jaod) funktsioonidena esinevad selleks, et tervet tööd abstraktsusse viia. Teistest lehtedest loeme jälle, et Matisse Rembrandt'ist vaimustet olla, Picasso joonistavat kui Ingres ja igasuguseid muid teateid.

Aga meie tahaksime rohkem teada saada, kuhu on jäänd *Famiglia artistica* Milanost? Mis teeb G. Severini? Kas tema niisamuti kui Carlo Carra produtseerib klassilisi motiive? Giorgio Chirico'ga olla Carlo Carra koguni ühe uue metafüüsilise voolu algatajad. Nii palju kui reproduktsioonid „Valori Plastici's“ lubavad otsustada, on Chirico'l graafiline stiil — ühtlasi eita ja jaatab ta pinda — illusionistlik ruum saavutat perspektiivsetest kombinatsioonidest. Kõik tema töodes tuletab elavalt (värvide kohta ei saa otsustada) Pompei dekoratiivseid arhitektuur-seinamaale meele-mingisuguse matemaatilise lisaga. „Valori Plastici“ väljaandja Mario Broglio Roomas toob uuemaid teateid Itaalia kunsti kohta.

„Ararat“, „Feuer“ ja palju teisi tuttavaid ajakirju toovad samasuguseid sõnumeid Saksamaalt. Puhtkunsti ajakirjade arv on kasvand — väljaanded on palju sisukamad kui iial enne — kõigist vähem enamtuntud kunstnikkest ilmuvad teated. Nagu arvata võib, on sakslased kõige informeeritum rahvas kunsti alal. Üleslugeda kõiki isikuid, kes graafika alal töötavad on võimata. A. Kubin, M. Pechstein, O. Kokoscka, Meidner, L. Feininger, P. Klee, G. Schimpf, G. Grosz, Schmidt-Rotluff, J. Eberz, E. Nolde, Seevald — kõigil neil ja ka mõnedel teistel on küllalt selgroogu, et individuaalselt algupärane olla. Päält nähes otsitakse teid, et vabaneda traditsioonidest, keskaja puulõike illustatsioonide mõju alt, ja ka jaapani mõju alt. Kui Orlik, T. T. Heine, Pretorius teatud raamatu stiili, graafika stiili Beardsley, Jaapani ja muude põhjal ehtasid ja teised autorid seda stiili veel rohkem täiendasid, on nüüd tekkind mõned nähtused, mis õieti teatavas mõttes probleemideks võib nimetada. Ülesseadnud on neid mitte hiljuti M. Slevogt, ja võib olla kahtlane vitaliteedi suhtes. Umbes teisiti, aga igatahes rohkem murdnud on A. Kubin. Tal oli vähe distsipliini, siis kui ta ei illustreerind. Kubin viis distsipliinsuse illustreerivasse raamatusse. Sellest tekkis Kubini fluidum. Ütle mata espriilised arabeskid Dostojevsky romaanide juure, oma romaani „Die andere Seite“ juure, mapp originaal-litograafiid Danieli raamatu juure ja teised graafilised tööd kujutavad ühes koos maalilist graafikat. Kõige peenema, teravama abinõuga — sulega loob ta atmosfääri oma kangelastele. E. A. Poe teostelle kodus ta täitsa vastava illustratsiooni-võrgu.

Mul tuleb tahtmata kunagi nähtud jaapani lakk-kastike meele. Oige lihtne, täitsa musta lakiga kaet kastike. Ainult kaanele oli õige väike hõbedadaga maalit liblik. Kastikese pind läikis ja temas peegeldus ümbrus ja õhk. Paistis nõnda, kui oleks kastikese pind sügav, just kui sügav vesi, jõgi ehk õine taevast. Väike hõbedane liblik hõljus selle tõttu eemal varsti taeva foonil, siis veepinnal. Ehk küll lähtekoht Kubinil teistsugune on, kui nimetet jaapani lakkkastikese maaliljal, tuletavast tema tööd just seda „atmo-

sfäärsust“ meele, milline omane jaapani lakil. See ainult mõju kohta — stiil ja käsitusviis on igal ühel oma.

Cesar Klein, Pechstein, Meidner — igal ühel oma rütm joontes, vormides. Kes veel rütmi leidnud pole, otsib teda. Meidner on vist kõige rohkem hoogu leidnud. Kokoschka litografiaad („O, Ewigkeit du Donnerwort“) rõõmustavad kõige rohkem — ilmsüütu, naiivse stiiliga ronitakse metafüüsika puu otsa.

Kokoschka valmistas tuhat üheksasada kaksteistkümmendal ajakirjale „Sturm“ ühe plakaadi, mille ekspressiivne mõju oli väga suur. Hohlvein, Weisgerber ja teised Münchenis, Gipkens Berliinis tähendavad sõjajärelset plakaadi seisukorda.

Äriplakaadi ja plakaadi vanem ajalugu — need on üldse prantslased: Cheret, Lucian Berhard, Steinlen, Grün, Cazals. Viimasel ajal on poliitilisi plakaate ja muid valmistand Saksamaal Feininger, Cesar Klein, Richter Berlin, Pechstein, Kokoschka. Eeskujulisi plakaate kujutusteta — kiri-plakaat ehk plakaat-kiri — on teind Saksamaa revolutsiooni ajal A. M. Cay.

Kas teab keegi siin — soeelanik — mis tähendab jalutajalle Münchenis, Leipzgis Berlinis plakaat?

Kui midagi iseäranis teha ei olnud ja teada oli, et vana seeria plakaate traditsionaalsetelt kohtadelt koristet, mindi vaatama uusi!

Müidugi tehakse ka praegu midagi ja, usun, palju huvitavat. Vaadake venelasi.

Archipenko teeb oma „opus vermiculatum'id“, kahjuks ei saa teda uuema graafika alla paigutada: tuleb „suuremate“ venelastega leppida. Benois, Lansere, Bilibin ja teised on vististi beardsley'ismi ja народная картинка'dega täitsa läbi imbund. C. Somoff on liiga distsiplineerund, vist portreede tõttu, mis ta maalib sõja ja revolutsiooni ajal. Joonistused „Le Livre de la Marquise“ juure ei väljenda endist sharmi. Tshehoninil, Narbut'il on pöörane and tööd teha. Kahju, kui näituseks Burljuk'id liig palju joonistaksid. N. J. Kulbin õnneks ei joonistand palju, aga päale surma (1917) jäi hulk tõesti keni asju järele.

Et Kandinsky Saksamaal mitte unustet, näitavad tihti päale näituste nimekirjad ja see et Kaemerer Dresdenis 1920 ühe kaunis hästi väljaantud biograafia ilmutas.

Boris Grigorjeff, kes omal ajal Satirikonis elegantseid ja mõnigi kord vaimurikkaid jooni tõmbas ja muidu „Mir Iskusstva“ näitustel mõju poolest domineeris, on kogu joonistusi — raamatu publikumile pakund millega oma profiilile huvitava joone juure lisand — Intimité (Петербург 1918 г. Издание Яснаго). Selsamal aastal on ilmunud Aleksander Block'i „Двѣнадцать“ (Алканост Петербур.) L. Annenkoff'i joonistustega — raamat, mille ainult vene revolutsioon, vene vaim luua suutis . . .

Need, kes koos viibisid, ehk ligikaudu koos on viibind, on nüüd osalt laiali pillat. Larinoff põimib kusagil Pariisis neid absoluutselt katki pillut kilde Venemaa hilisest minevikust, seab neid kokku värviliseks rütmiks, — kas seepärast et unustada? . . . Aitab kaasa N. Gontscharova oma lisaga.

Lentuloff, kes Kalidase „Sakuntala't“ Moskvas sõja ajal dekoreeris, dekoreerib edasi Lermontovi „Dämoni“, Offenbachi „Hoffmani jutustusi“ igakord ikka suurema õnnega. Samuti psükoloog Annenkoff, kes Wedekind'i dekoreeris, ja abstraktne F. Fedotoff, kes R. Wagneri Lohengrin'i abstraktse dekoratiivse dünaamikaga saatis — (Moskvas 1918/19). Isenesest mõista,

et sünnivad sel puhul joonistused — graafika, milline kahjuks pole meile pääsünd.

Venemaal on palju äratehtud ja üldine graafika tasapind on hoopis teistsugune, kui ta enne oli. On sümptoome, mis näitavad, et traditsioon on murtud. On sümptoome, mis kõnelevad kõvemini kui enne uue stiili ülesehitamisest.

Olen äratähendand juba kohati uuema graafika sülepsise, — tema arenemine ripub ära sotsiaalsetest muudatustest ja uue elu ülesehitamisest. Kui majandusline tõus igal pool laiematele ringkondadelle jõukuse, koguni rikkuse toob, siis võib loota, et tung tuleb seda välja paista lasta. See on meieaegne reaalne lootus!

Igalpool ei sünni see aga mitte sarnaselt. Loodame vähemalt, et igalpool raamatuid väljaantakse, loodakse, tööd tehakse — see olgu tervitet!

Ado Vabbe.

Loobumine.

Ma ei taha laulda ei millestki —
ei linnulaulust, ei õitsvast lillestki,
ei peiust, ei neiust, ei närbuvast meiuist.
Ei kirgede piinast, ei punasest viinast
taha joobuda.
Ühte igatsen, igatsen ühte:
kõigest loobuda,
kõike visata ära kui kõlbmata pühke
ja minna
üksi tundmatuna läbi öise linna
tornihammastet
ja tõtata kaugeile teile
postisammastet,
unustes traatide üminas näriva eile
ja sünge homse,
heites tee ääre maha rusuvaid kompe
ja Nessose särki,
et võtta ka viimast mu tundmise märki
ühes ihuga luudelt,
neid võida siis mahlaga tundmata puudelt
ja terveda
ning elada kõrves roose, verveeneda —
vaikne anakoreet,
kel rahu ei häirita kergats lorett,
ei kuljustrumm.
Ainult tuhkjas liiv ja lakkamata tumm
sinerdav taevakumm.
Oaasi rohetus kõhn
ja kidurate lillede lõhn
ei joovuta rindu tulvaveen paisu.

Kaks laastu.

1.

Linnas, kus elan, on kesk turgu torn. Ta on muistne, kuuekandiline, kõrge ja vaikne. Ta tipul liigub tuulelipp. Igapäev lähen sest tornist mööda ja vaatan üles lipu poole.

Kuis ta püsib liikumata päevade kaupa selgeil suvipäivil. Kuis ta nõtkelt pöörduv, näidates tuule vähemat kui varjundit. Kuis ta keerleb ja rabeleb, kui kihutab sügismaru nutuseil pilvil ning päike on surnud.

Nõnda vaatan.

Kas pole see mina — kõrge torni tippu igevesti needit. Kas pole see mina, kes näitan alt vaatajalle tuule sihti, ise paigale aheldet. Ja kas pole see mina — kesk sinitaevast ning tormist avarust — roostetand, krigisev tuulelipp.

Ühel päeval viib maru mind!

2.

Täna tahaksin unustada kõik. Pää on liig raske minevikust. Süda liig tühi olevikust. Unustada, ainult unustada kõik!

Näen läbi akna ja puude järve laineid randa rulluvat kui Jaapani joonistusel. Näen noort tüdrukut riideid pesevat, neid vette kastvat ja neist vett puserdavast.

Näen vanameest järveseljale sõudvat, kaabu silmil ja välkjas-kollased habeme kõrred igale poole laiali. Ta sõuab aegamööda, ta sõuab järelejätmata, nagu Üue-Meremaa elanik, kumaras oma küna kohal.

Ja kusagilt mu kohalt ülevalt kostab naise naer, nii hele ja avatlev, nagu oleks sesse naeru terved maailmad sulet.

Kui imelik: kas pole ma seda pilti juba varem mõttes näind? Kas ei tunne ma selle tüdruku ja vanamehe nime? Ja kas pole ma kord kuulnud kuude ning aastate kaupa kõrvus seda heledat naeru, kirjutades üht tööd? Jah, kas see tõelikkus pole ainult vari mu ammu unistet unistusist?

Ma olen palju sellest varem kunstis läbi kannatand, mis alles hiljem mind isiklikult ont taband.

Kas ei korda ma elus ainult seda, mis kord mõttes olen kogend? Kas pole just sellepärast mu isiklik valu teravuse kaotand? Kas pole ma ainult enese epigoon, ja mu tundmused elus on viljatud kui epigooni omad kirjanduses?

Noor tüdruk on pesu korvi tõstnud ja ära läind, vanamees on ammu kadund saarte taha ja naer on kustund kusagil kauguses. Näen läbi puude, kuis ainult lained randa rulluvad — peatamata, järelejätmata.

Unustada, ainult unustada kõik!

F. T.

Lahtised lehed.

(Muusikast).

1.

Saksa romantik E. T. A. Hoffmann seletab oma „Kreiserianan“, et J. Kreisler otsustas ära surra ja tahtis ligeman metsan end surnuks pista suurendet kvindiga. Oleks Kreisler elanud meie ajal, siis oleks ta oma oma tapariistaga — dissonantsiga nii koduseks saanud, et ta enesetapmiseks oleks pidanud valima juba konsonantsi: oktaavi või puhta kvindi. Meie aja hing on ümber käänat kostüüm. Konsonant on rahu ja rahu on surm. Modern muusika, nagu maalikunst, kirjandus ja iga teine kunst, nõuab eesõigust elule. Elu aga on pingutus, sisemine pakitsev tung, on dissonants. Priimi, oktaavi, kvardi ja kvindi kõrvale on aja jooksul konsonantside sekka pugenud suur ja väike tert, suur ja väike sekst. „Klassivahed“ häälte seltskonna hõrduvad maha ja see tähendab üht: muusika ligineb oma otsekohele ülesandele — olla hinge avaldus, mitte aga hingerahu ja hingeilu avaldus.

Võib olla ligineme ajajärgule, kus dissonants on ülem seadus ja nõue, konsonants ainult möödaminev, paratamata pahe. Skrjabini hilisimaid ja Arnold Schönbergi töid kuulden võib seda väita. Puhkenud on revolutsioon muusikan, nõutakse eluõigust kooshelidelle, mida seni põlastusega on harmooniast välja tõugat ja välja naerdud. Kuid dissonantside mõeldav diktatuur võib olla ainult ajutine. Arenemine viib sinna, kus konsonants ja dissonants iseenesest, samuti igasugu teised „ilu“ ja „inetuse“ mõõdupuud mitte kunsti väärtuste mõõdupuud ei ole. Saladus seisab ju helide sümbolikan, avaldusvõimen. Sellen on raskuspunkt. Harmooniateadus muutub tulevikun ajalooliseks teadusdistipliiniks, mida tarvis on „klassiliste“ teoste mõistmiseks. Mis tas jäädavat ning väärtuslikku, läheb akustikasse.

2.

Muusikageeniused on ajakohatud: neid ei mõisteta, neid kahetsetakse vale teele minemisen, neid vilistatakse välja. Aga üle-piiri-minek, nii pea kui selle taga on vaimne tugevus, muutub aastate veerden seaduseks. Vahel ei ole muud tarvis, kui geeniuse tugevat sundi, et näivad pöörasused tõdedeks tunnustada. Teinekord on küllalt, kui seletustega katsutakse muusikateos arusaadavaks teha. Need, kes esimest korda „Figaro'd“ kuulden kõrvad hirmu pärast tahtsid kinni toppida, võisid üsna rahule jääda, kui üles olid otsit uue kujunduse reeglid ja neist aru oli saadud.

3.

Kõik muusika ettekandjad on teatud määrani ka dirigendid. Muusikajuhi ülesanne pole ainuüksi takti lüüa ega pillidelle osi kätte juhatada, vaid surnud, üksikute pillide vahel ära jaotet muusikalle elu sisse tõugata. Nii on ka üksikute mängijatega. Eriti aga klaverimängijaga. Suur osa ettekande nõiduvusest, veetlikkusest oleneb ettekandja miimikast ja shestikulatsioonist. Nagu näitlejate man leiame viit liiki liigutusi: 1) mehhaanilisi, 2) tinglikke, 3) kirjeldavaid, 4) psühholoogilisi ja 5) sümptomaatilisi, nii on see ka klaverimängija man. Mehhaanilised ja tinglikud on liigutused, millega kunstnik rahva poole kumardab, toolile istub, kirjeldav on käelligutus, mis forte mängides harilikust kõrgemalle tõuseb. Ka neile, vähem tähtsaille liigutusile võib kunstnik hurmava, meelivõluva ilme anda. Kuid tähtsaimad on just hingeelulised liigutused (millede hulka ka sümptomaatilised käivad, ollen alateadvusest siginenud ja sattuvalt-sümboolsed ning individuaalsed). Hingeeluliste liigutuste ülesanne on ilmutada ettekandja suhet ettekantava vastu. Puisus ja külma-veresus kõige kirglikumail kohtadel võib kogu muusikteose nautimisele mõra sisse lüüa. Vale paatos, kus kunstnik oma juuksesalgad üle näo laseb sadada suure vaimustusen, võib samuti muusikatöö ettekande õõnsaks teha. Väike üleolev naeratus, mahedus, õrnus näon võib õrnu lüürilisi kohti mõjuldasä mitu korda paremini esile võluda. Kuid ülim seadus on ka siin üks: liigutus olgu sisemiselt eluline ja individuaalne, mitte banaalne, mitte üldtarvitet (luigekaela vääned käes jne.). Banaalsus nagu puisuski ning mitterikas miimika ja shestikulatsioon teeb mängija manekeniks ja ettekantava grammofooniliseks.

4.

Jalutaden kuskil rahvarikkan saalin, turul, miitingul, aidkontserdil, restoraanin, kuuled jutukõminat. See ümbritseb sind kui vaht oma suminaga, see joovastabki sind vähe ja kisub üksindusest teise õhkkonda, millen oled väikene, tundmata osakene. Sumin, alaline käimine ja jutukõmin uinutab kuidagi äripäeva, kuid ühtlasi laseb ta tunda mingisugust elu lainetust, voogamist, sarnast vee sulinaga üle kivide. Ja kui niisugusen õhkkonnan muusikat tajutakse, siis kuulda kse seda küll, kuigi teda ei kuulateta. See on hää ja soe, nagu vann, mille leigen veen end pestakse. Niisugune muusika, millel suuremalt osalt mingi kunstilist väärtust ei ole, kosutab siiski, vabastab ja asetab õnnelikku muretusse. See on kui ebamääraste suminate meloodiline kokkuvõte, igal sammul kõrvu tungivate dissonantside lahendus. Niisuguse muusika saatel on hää lobiseda.

Võib koguni väita, et suur osa „väärtuslikkugi“ muusikat mitte kuulutamiseks pole, vaid lobisemise hõlbustamiseks.

5.

Vahel päästab muusikateose ta programmaatlikkus. Kuulsin enne sõda Kussevitski kontserdil Igor Stravinski „Püha Kevadet“. Kümne minuti jooksul kuuled ainult ebamääraseid müri, mille tagapõhjalt pärastpoole üksikud hääled üles jugatsevad. Rahvas oleks tingimata vilistanud, kui ta poleks teadnud, et to müra tähendab kevadisi maa jõudusid, ning üksikud viiulid esimese orase idusid.

Programm, literaarne seletus muusika juure õn tihti trepp, mille komponist on ehitanud oma uuenduste juure pääsmiseks. Muidu oleks niisugune teos armuheitmata hukka mõistet, kirjanduslik programm aga saab advokaadiks, kes kuulajaid oma poole usutleb.

6.

Vokaalmuusika tuletab mulle alati meele sõnaraamatut. Iga laulja annab samal ajal seletust kahele keelele: häälen ja sõnan. Sõna on ju iseenesest kolmekülgne: nähtav märk, kõla ja mõte. Harilikult tuuakse sõnakõlaga laulu ka sõnamõtte kaasa, teiste sõnadega, laulja esitab programmaatlikku muusikat, kus man tekst mitte kuulajate programmi lehel ei ole, vaid simultaanselt muusikaga antakse. See on kõige absurdim ühendus, mis lubatav tohiks olla vaid siis, kui sõnaline külg esimesel kohal on, muusika ainult saatjaks, kandvaks pinnaks, nii liturgiain, nii poetide ettekandein. Lauljal aga on ju muusika tähtsaim, sõna on ainult ballast, täiesti mõttetu ja tarbetu. Sellepärast on mõned katsed teinud enne kuulajale luuletust ette lugeda, et edasi anda elevust, millest välja minnes komponist on laulu loonud (Liebeck). Loomulik oleks, kui lauljad ainult mõteta täishäälikuid laulaksid, siis ei õngitseks kuulaja muusikajöest mõttekalu, vaid jälgiks ainult häält. Teatud kompromiss sinna poole on see nähtus, et lauljad armastavad laulda itaalia keelen: see on kergesti lauldav keel; mis aga tähtsam — sellest saavad ainult vähesed aru. Siit peaks aga edasi mindama, nimelt tuleks luua sõnad, mis täiesti mõttetud oleksid, sellevastu aga musikaalsed ja lauldavad.

7.

Romansside laulja on hingede vaestemaja laulik. Ei ole tarvis muud maitset, kui ainult seda, mis möödaminejalt pisara silmist võtab. Seda, mis viisakas inimene teiste eest ära peidab, toob romansside laulja avalikult lagedalle, ja tal on nii vähe kõlblist enesetunnet, et ta ei häbene oma labasustest ja sandilikkusest teistele ette laulda. Romanss on hari-mattuse ja viisakusetuse apoteoos.

8.

Ma ei ole ikkagi jälile saanud, miks kontsertide ajal saal on valgustet. On ju kindel, et kinnisilmi kuulat muusika palju tunduvam on, et valgus ja ümberolejad segavad kuulamist ega lase tähelepanu kontsentreerida nii tugevasti, et ükski hääleivakene kaotsi ei läheks. Ooperi uvertüürid on siis pimedan ettekandmise tõttu palju maitsetavamad, kuigi neid takistab rahulikult nautimast eesriide üleskerkimise oode.

Valgustet saali tähtsaimaks põhjuseks näib olevat see, et siis nii teravalt ei vaadeldaks üksikuid mängijaid, nagu näitlejaid näitelaval, sest see hajutaks muusika kogumulje. Aga muusika armastab pimedust, ta kasvab paremini hämarusen ning ka kuulaja armastab toonidega oma pimedusse minna. Valgus selle tee pääl on ainult takistuseks.

Teine küsimus on värviline valgustus. Selle aluseks võiks olla n.n. *audition colorée* (värve kaasatajuv kuulmine), mis komponisti man võib süveneda müstiliseks tõe tunnetuseks. Nii nõudis Skrjabin oma sümfoonia „Prometeus“ ettekandmisel saalin valgustusvärvi vaheldust vastavalt teemadega. Üks asi on see, et komponisti pääle võib värviline

kujutelm viljakalt mõjuda, nii Berlioz, Liszti („Fausti“ sümfoonia), Wagneri, iseäranis aga Cl. Debussy man, teine asi on aga kuulajaile seda sugulust värvi ja hääle vahel päälle sundida. Sest siin valitseb äärmine subjektiivsus. Mul näituseks assotsieerub viulitoon punase, flööt rohekas-sinise värviga, teisel võib see olla ümberpöördukt. Kui saal viulisoolo ajal punaseks värvub, siis oleks see mulle loomulik ja, võib olla, mõju suurendav olnud, teisele aga koguni segav.

Hääl, toonin enesen ei ole midagi objektiivselt-paratamatut peidun, mis nõuaks kõigilt üht ja sama. E. T. A. Hoffmann soovib kiriku-muusika kõrvale vana reinveini ja prantsusveini, ooperi juure burgundi veini, koomilise ooperi juure schampanjat, kantsonettide juure põletavat itaalia viina, kõrgete romantiliste teoste nagu Don Juani juure „möödukal määral jooki, mida on tootnud tule ja maa vaimud“.

Skrjabin ei saanud lõpetada oma hiiglakavatsust kõigi kunstide sünteesi alal, mille nimeks pidi olema „Müsteerium“. Järele on jäänud ainult katked „Eeltegevusest“, millel kindlat programmaatlikku alust polnud, vaid ainult tung avaldada maailma loominguprotsessi saladusi. See pidi olema hääle, värvide, lõhnade, kompamiste sümfoonia. „Eeltegevus“ pidi ainult andma kvantiteedi üleminekust kvaliteeti, ainelistest nähtustest müstilisse vaimuilmale selle läbi, et nähtused muutuksid värvideks, värvid helideks jne. Laulmise aluseks ei pidanud olema tekst, vaid ainult üksikud häälikud, eriti aga just täishäälik „a“. Tants ja miimika pidi täitma sakraalse teenistuse osa jne.

Kõigi kunstide sünteesi ei tule mõelda, kui kõigi kunstide simulaanist (üheaegist) esinemist, vaid ka kui järgivat (suksessiivist) vaheldust sisemise paratamatuse põhjal.

9.

Toon annab elu, kuigi see petlik on. Kinon ei protesteerime selle vastu, et klaver pilte saadab. Ümberpöördukt, öudne on vaadata kinon rühmamist, jooksmist, kõnelust, uulitsate kõra, kui puudub muusika. Siis on tunne kui päikese varjutamisel, elu on vähendat, tühine, vaikne, varjusurnud. Klaveril kinon ei ole ülesandeks mitte nii võrra muusikaal-selt väärtuslikku anda, kui võrra eluliselt väärtuslikku. Ta kordab asjade riivamist, suminat, kõra, inimeste hääli, on niiviisi elu tuksumise aseaine. Ei ole vastolu sugugi teravalt tunda, kui kinon inimese suremistseenil mõnda polkat või masurkat mängitakse, vähemaist vastavustest kõnele-mata. Muusika ülesanne on siin olla aseaineks elu kõladelle ja müradelle.

Naata Nael.

Maailma latse'.

Ke edimätse lõije lapju,
ke edimäst kõrd ravvut kapju,
ke vankri tegi, laiva ehit, mere lõüse,
ke kätte saije mäki tipu'
nink sinnä kinnit luuja lipu —
kõik olgu tennätü: et edesi mi jõuse.

Mis mõttest edimäne vagu
sai aiju tõmmat, et tull agu,
mis kõva kolu sehen haudma nakas noole,
mis opas raputama kette,
mis tiiraa õige tõmmas ette —
too olgu tennätü: mi tõssi üles poole.

Mis edimäst kõrd vilksaht silmän
üits kallis vesi vahtsen ilmen,
mis pehme kraavi kaivas karmi süämehe,
mis tõist vei tõisel lähämbäle,
and suure hõlma vähämbäle —
too olgu tennätü: meid veie hine'ehe.

Mis inemine tõise' peräst
om vasta võtnu mõõga teräst,
too püsügu, too olgu kõige teo algus;
mis temä tõte püüdnü järest,
et massnu kõigega, toost säräst
är kaogu raasagi: too igavene valgus.

Mis eäles esä erändänu
nink edesi poig perändänü,
mis suurt nink hääd maailma tuudu kunagina

noist tiidmätüist, noist nimelisisist,
töist lihtsist, uhkist, imelisisist — —
kas viil ei lähä Jumalale valla rinna'?

Ent ikkes needitäs viil kette,
viil ikkes ilmalats tiip pette
nink kurja abil oma ligemise orjass,
nink nõörip perämise särgi,
et Kaini märgil Kaini märgi
ta oma otsaesisele manu korjas.

Suur lihunik viip poja sõtta
nink emält tahass viilgi võtta
ta silmävii, et ommi veskid liikma saiija,
mis piava jahvatama raha;
nink ekkä poole oma paha'
ta ehitäp, et inemisi sisse aija.

No egapäiv tuup manu vahtsest
meil kelmi vahtse, sünnüp latsesst
ki tike tuhkru saaki aelega nope.
Ei küsütä, mis iin, mis takan:
Parhilla om! Valitsep pakan!
Kui ruttu inemine mõtsalisess ope!

Mis olli äraandja Juudas!
Üits väiko vitsakene luvvass,
mis korjap kokku prõlla egapäiv mi „Luuja
näo perrä tettü“ — kõrgemb elläi,
seo vaimu, süäme äräkelläi,
seo aastasatu hää nink suure risti puuja!

Arthur Adson.

Viimane päev.

Krõõt ärkas omas räbalahunnikus ja kiskus rähmaseid lauge lahti.

Mis oli ta äratanud nii vara, kui veel vaenegi unedes unustust võib leida?

Kõik oli veel vaikne. Lapsed magasid rahulikult, ainult kolmeaastane poiss tõmbas koriseses haigesse kopsu õhku. Aga sellega oli ema juba harjunud, see ei äratanud unest.

Väljast kuuldus kesklinna ühetooniline sõidu mürin, mis ei vaikinud ööl ega päeval — ka see ei äratanud, ennem uinutas. Vabrikute kivised kõrid ei olnud veel hulgumist avanud, piimamehed ei täristanud veel naiste äratuseks uulitsal plekknõusid ja kitsas poolpimedas korridoris ei olnud veel naiste kisklemine ja laste hulgumine alanud.

Krõõt teadis, et tarvis tõusta, aga loid mannetus oli liikmetes, silmad vajusid kinni ja pool virveldi vaatles ta moonduvaid kujutuspilte. Aga keegi äratas teda jälle ja sundis silmad avama. Väikesest aknast tungis keegi hall sisse ja täitis toa . . .

Viletsus! käis Krõõda vaevatud pääajust läbi. Viletsus äratab teda.

Ammu oli tema pääs Viletsus, Vaesus ja Häda olevusteks kehas-tunud. Eks kõneldud ju poolpimedas ja solgianumist haisevas korridoris ja tossuses pesuköögis päev otsa, kudas üks neist kolmest jälle siia või sinna majasse, selle või teise perekonda tulnud ja sealt enam ei lahkuda ega lahkuda. Neist räägiti kui elavaist olevusist, kui politseinikust või angeldajast; aga viimaseid sõimati, kiruti ja ähvardatigi mõnikord, Viletsusest, Hädast ja Vaesusest rääkides muutus igaühe hääl alandlikult kaeblikuks, selg vajus küüra, kõhn nägu venis pikaks ja jutt lõppes härilikult sügava ohkega.

Politseinikke võis osta, angeldajat tüssata ehk kohtusse kaevata, vähemalt ähvardada, aga Viletsus ja tema kaks venda olid halastamatud, olid vääramatud, olid kõikvõimulised.

Teati veel olemas olevat Jumal. Aga see elutses kõrgemais koh-tis, armastas enam üksildust, hoidis inimesist eemale ehk liikus ainult kirikherrade ja köstriite seltsis ja õnnistas rikaste sissetulekut ja väljaminekut. Pühapäiviti jutlustasid kirikherrad kõrgetes külmades kodades vaestele alevielanikkudele, kes oma paremad räbalad ümber võtnud ja pinkidel konutasid, Jumala vägevusest ja armunõust, Tema tahta inimesi ka enese sarnasteks teha ja siis kuhugi oma kodadesse elama võtta; need olla kullast, säääl lauldavat järjest ja puhutavat pasunaid. Viletsus, Häda ja Vaesus pidid Jumalaga kudagi ühenduses seisma, kes neid välja läkitas,

kui kedagi katsuda tahtis, ilma Jumala tahtmata ei minna nad kellegi majasse. Kui uskudes alati paluda, siis kutsuda Jumal nad ära, — kui see Tema armuline tahtmine on.

Krõõt oli juba siis, kui tema mees elas ja haige oli, meelegeitlikult palunud ja kindlasti uskuda katsunud. Nähtavasti ei olnud Jumala tahtmine tema palvet täita ja ta jättis pikkamisi asjata katsete kordamise.

Silmapilguks vajus Krõõt veel tukkuvasse rammetusse ja see kaotas kui valuvõttev rohi hirmu eeloleva päeva eest. Mõistusega nägi ta kõike, mis täna sünnib, aga see oli kaugel, ei puutunud temasse.

Äkiline piste küljes äratas tema magusat unustust andvast pilukile silmil tukkumisest. Kõik oli korraga selge, kõik mured, hädad ja puudused piirasid teda maast tõusnud leegioonidena. Neist tagaaetuna oli ta ammu otsustavaks sammuks jõudu kogunud. Täna pidi midagi sündima.

Ta vajutas käe külje vastu — see oli niiske nagu ikka. Pahemas küljes rinna kohal on mulk, nii lai, et sellest põial lähedasti sisse võib pista. Kahe aasta eest oli ta haige. Pahemas kopsus põletas siis hingetõmbe juures sädemete vihk; jõud oli otsas, keha oli üleni tules ja laste nälgimisegi vastu oli ta ükskõiksust tunnud. Küljest läbi oli haigus enesele augu puurinud, säält eriti läbipaistva süüta vedelikuna, pärastpoole ikka paksema ja haisevama limana välja voolanud. Jõud tuli pikkamööda tagasi; valud vähenesid ja kadusid aegapidi, aga mulk jäi alles ja sellest imbus mäda pikkamisi välja õöl ja päeval, pea vähem, pea rohkem.

Ei tulnudki enam endine tervis tagasi. Pesukatla alla puid saagides tuli mitu korda enne paku otsa istuda ja lõõtsutada, kui alg läbi ja lõhku des ei olnud kirvel enam endist hoogu. Pesuköögis sooja auru sees jääb hing varsti kinni, sagedasti leiab ta enese liikumatalt küna ääres küürutamast, käed soojas vees küna põhja toetatud. Siis teeb ta enesele kibedaid etteheiteid ja arvab, et see hooletusest ja laisklemisest tuleb ja sellepärast ta ongi vaene. Ta hakkab siis uue hooga herraste aluspesu õõruma, millest ropu elu ja haiguste roojus kudagi välja ei taha minna. Aga natukese aja pärast tunneb kätes jälle lõtvust ja kogu kehas rammetust. Mis võis see muud olla kui laiskus! Külje sees, mulgu ümbruses tunduvad küll pisted, aga ega seda siis haiguseks tohi pidada! Haige on see, keda jalad enam ei kannata, kes valu käes karjub, kellel mõistus pääs juba segi, nagu temal kord, kui see mädavoolav avaus küljesse tekkis. Praegu jõuab ta aga liikuda ja peab tööd tegema. Ta ei lõõtsuta enam nii sagedasti ja hingates ei kahise kops enam nii kõvasti. Aga puhkamiseks tundub nii sagedasti tarvidust, et sellest enese ja teiste ees häbi on. Võib olla, on ta haiguse tagajärjel jõuetuks jäänud, aga on tal sellepärast vähem häbi?

Miski eest on talle see kõik karistuseks läkitatud, temale ja tema lastele! Seda on kirikherra öelnud ja sedasama kinnitab kaupmees. Vaata, kudas rikaste ees kõik jumaldades pää paljaks võtavad, kirikherrast kerjuseni! Kudas aga räbalais rõivis vaesele igalt poolt tapvaid pilke sadab! Kõik see on karistuseks mingi süü eest või paljude pattude eest ühtekokku. Võib olla ka kadunu mehe patte eest, kes koguni laitmata eluviisidega ei olnud: oli juba noorest põlvest suitsetanud ja mõnikord enese purje joonud. Kes teab, oli tal ehk mõni muugi salapatt. Või siis muidu talle niisugune hirmus haigus saadeti, et tal ülemine pool kõhtu alumisse ja säält veel allapoole vajus. Mees oli küll ise öelnud, see tulnud poesulase ametis raskete kottide vankrile tõstmisest. Aga miks just

tema mehele, miks mitte teisele! Vist ikka oli see karistuseks mõne salapatu eest.

Mees pidi poesulase koha jätma ja kergemat teenistust otsima, aga kus ei tule töönimesel ennast tarvis venitada, sirutada, pingutada ja kangutada! Ja sellesse haigusse ta surigi, nelja last jättes, keda kirik-herra Jumala õnnistuseks nimetas. Ja ajalehtiski kõneldi kiitvalt lasterikkaist perekondist.

Krõõt kargas voodis järsku istu, nii et haiges küljes torkav valu tundus. Mõte lastest, kes õhtul näljastena virisedes uinunud ja ärgates esimese sõnaga leiba küsivad, oli teda kui piitsa hoop unistavast rammetusest äratanud.

Täna ei tohi ta enam kahelda, täna peab ta midagi korda saatma. Ta on kaua kõhelenud ja edasi lükanud.

Muidugi oli ta ettevaatamata, kui raha lastele riiete ja jalanõude ostmiseks kulutas, katta neid kõiki ta ometi ei jõudnud. Olgugi et talv tuli, toas võivad nad räbalate sees poolalastigi olla ja väljaminek on külmaga rikaste laste asi!

Nüüd on tal poes võlg nii suur, et kaupmees temaga enam ei räägigi ja temale enam etteheiteidki ärateenitud viletsuse pärast ei tee.

Täna läheb ta kõigisse kohtadesse, kuhu senni ikka veel minna pole julenud. Ta ei tohi ometi häbeneda, kui lapsed näljas.

Ta käib toas tasa, et nad veel ei ärkaks, ja paneb paremad hilbud ümber. Rätiku asemel surub ta isegi kübar pähe, vana vilt kaabu, mida kord ära tahtis müüa, aga vanakraami-kaupleja oli naerates tagasi lükanud: „Ei saa aru, kas on meeste või naiste kübar.“

Siis lipsab ta välja, rõõmus, et lapsed ei kuulnud. Küll kuue-aastane Liisi vähemaid juba trööstida ja vaigistada oskab, kõike seda ilusate sõnadega kirjeldades, mis ema väljast toob: leiba, liha, piima, saia, võid . . . Muidugi on see kõik luule, seda teab Liisi isegi; vaevalt toob ema ainult leiba; aga Liisil eneselgi on neist asjust nii kena rääkida, et nälg silmapilguks ununeb.

Õösel on vihma või lund sadanud, uulits on porine, novembri taeva hallus on madalate tõrvatud katusteni vajunud. Katkisi jalatsiräbalaid mööda märke kive vedades, õltsikud ümber, korvid käes, ruttavad naised turule.

Krõõt ei lähe turule. Sinna võivad ainult need minna, kellel raha on, temal ei ole raha. Ja võlgu sääli ei anta. Kerjajale mõni ehk annaks, aga temal ei kõlba kerjata; tal on lapsed, ta ei julge kätt välja siruta. Ainult üksik inimene võib kerjata, kes häbi kellelegi ei päranda, vaid enesega ühes hauda viib.

Ta peatab kesklinnas suure klaasvaateakna ees. Selle taga on terved mäed peenemaid ja jämedamaid, õigeid ja kõveraid vorste, prae-tud kanu, anesid, kalu, juusturattaid ja võitahke.

Pruugib ainult käsi sirutada ja — see pörkab jäise läbipaistva klaasi vastu. Klaas on paks ja tugev, käega ei jõuaks seda purukski lüüa. Aga kui ta risti üle uulitsa läheks, ja säält tormijookseks, ettepoole kääändud päälaga otse vastu klaasi?!

Mõlemad oleks purud, aga ehk lõöks ta sellega ühes auga viletsusest läbi, mis teda piirab, millest muidu ei ole väljapääsu?!

Eks piira teda Viletsus just kui läbipaistev klaas ega lase teda ümbritsevast küllusest kõige hädalisematki võtta. Aga kui ta selle purustab oma pääga, mis klaasi vastu pörkades kui munakoor sisse vajuks, siis

pääsevad tema lapsed selle avause kaudu viletsuse klaasisest müürist! Külma paks klaas ümbritseb rikkaste südameid. Ta jookseb selle oma pääga puruks, et need rikkad tema laste vastu kaastundlikuks saaksid. Ta leitaks siit verise, purustatud pääga ja terve linn räägiks sellest juhtumisest. Tema juurest ei leita mingit kirjalikku seletust enesetapmise põhjuse kohta — aga pikkade kirjadega ega põhjaliku suusõnalise seletusega ei suudaks ta asja iialgi nii põhjendada ega kellegi südant nii liigutada kui julge teo läbi. Pääga toidukraami klaasakna puruks jooksnud: lapsed näljas ja viletsuses — sellest räägiks terve linn ja laste eest hoolitsejaks rikkalikult.

Aga ehk on see üleaarne, ehk on see koguni ülekohtus, kaaskodanikkudele oma purustatud pääaju näidata ja sellega nende meelerahu rikkuda? Kas ma oleks talle keelanud! hüüaks iga rikas tema viletsusest kuuldes ja seda meeletu teo põhjuseks pidades.

Ta tõukab raske ukse lahti ja astub kauplusesse. Letil lõigatakse terava noaga võrtsidest lõhnavaid vorstijätke, kaalutakse kollast võid kui savi, lõigatakse suureauklise juusturatta küljest kämakaid ja käänatakse pruunikas suitsetatud linde paberisse.

Ta läheneb peremehele enesele, kellel nägu sinakaspunane ja kael punsunud kui see jäme vorst, mis laest ripub.

Ta palub anda vorsti ja juustu . . .

Peremees sirutab käe vorsti poole.

„Mul ei ole raha, . . . Mul on mitu väikest last . . .“

„Lapsi meie ei tarvita. Kerjajatele ei anna.“

Ja peremees põõrab oma sinakaspunase näo lahkesti ostja poole, kellel raha on.

Akna sissejooksmisega on veel aega.

Krõõt käib mööda kesklinna ja peatab iga vaateakna ees. Siin on talvriided näitusele pandud, soe piibrinahka müts, ja kraega palit, pane selga ja mine või küünlapäeva ajal maale. Ja kõrval on puust lapsel ilusast villasest lõngast masinaga kujutud ülikond selga tõmmatud. Puust lapsel on siin soe ülikond, aga tema lihased lapsed peavad alasti külma kannatama. Soojad kindad, sokkid, sukad, sallid . . . Tarvis ainult käsi välja sirutada.

Ta sirutab käe ja — see põrkab külma läbipaistva klaasi vastu. Seegi klaas tuleks pääga läbi lüüa, aga kahjuks on tal ainult üks pää, toidukraami kaupluse akna jaoks. Ja Liisi pää on veel väike, ei löö niisugust klaasi puruks.

Kõrval aknal on igasugu kingad ja saapad, väikesed ja suured, madalad ja kõrged, juhtist, kroomist, lakknahast, siledad ja karvased. Ta vahib enesele ja iga lapse jaoks ühe paari ja sirutab käe — jäise läbipaistva klaasi vastu.

Ka see klaas tuleks pääga sisse lüüa.

Ta peatab kõrge kivimaja ees, raskete tammiste ustega, mille tugevaid vaskseid käeraudu teenija agaralt haljaks nühib.

Siin elab proua, kes teda haiguse ajal ise kord vaatamas käinud. Tõesti ime: proua tuli teda ise vaatama! Ta tuli, kahistas siidiga, ohkas, hädaldas, süüdistas ja õpetas; pääasjalikult õpetas: kudas tuleb lapsi ilusasti riidesse panna ja häid sööke teha. Annetas ka paar väikest asja ja maiust lastele.

Krõõt lipsab ukse käeraudu haljastavast teenijast mööda ja jookseb raudkivist astmeid mööda üles.

Toatüdruk ei võta teretustki vastu ega lase teda uksest sisse. „Proua magavad veel.“

Aga Krõõt ajab pääle: ütelge — see ja see; kord ennem käisivad mind ise vaatamas . . . nelja lapsega päris näljas . . . Ehk aitaks . . .

Teenija jätab tema ukse taha ootama ja läheb prouaga kõnelema. Tüki aja pärast tuleb tagasi: „Proua käskisid aadressi anda. Lubasid ise vaatama minna, kui pärast lõunat jalutama sõidavad.“

Taevas on hall, uulits porine ja inimesed ruttavad võõralt üks-teisest mööda. Ei ole kellelgi aega teisele õige otsagi vaadata, ehk kui vaatavad need uhked herrad, siis ainult noorte neiude õitsevaid põski ja punaseid huuli. Temal on aga põskede asemel kuivanud ernekauna poolled ja huuled on õhukesed ja värvita kui langenud lehed.

Täna peab midagi sündima, täna peab ta midagi korda saatma ja tema lapsed peavad süüa saama!

Ta läheb õpetaja juurde.

Õpetaja tuleb talle oma toa uksest vastu, pikas mustas mantlis, valged lõpused lõua all, ristis käed kuldäärse raamatu ümber all pool rinda, sirmita ametimüts pääs, nagu vali ja armuta kui Jumalal.

Ta kuulab Krõõda kaebuse ära ja ütleb halastamatalt:

Viletsus, Vaesus, Häda need kõik on Jumalast saadatud. Tema on sind kodu otsinud, sest et Temal on sinuga üks armunõu. Seepärast ei pea sa paluma, et ta Viletsuse, Vaesuse ja Häda ära saadaks sinu juurest. Vaid palu ainult:

„Sinu tahtmine sündigu . . .“

Krõõt läheb koju poole ja ümiseb enese ette, hambaid kiristes:

„Sinu tahtmine sündigu?! Aga täna peab minu tahtmine sündima!“

Ta läheb koju ja kuulab näljaste laste nuttu ja kaebamist, nagu tahaks sellest jõudu ammuta. Ta laseb nende haledast nutust end piitsuta, nende hulumisest end meelegeiteni kihuta.

Häategev proua tuli pääle lõunat, suur Bernardiner lõa otsas kaasas, ratsapiits ühes ja pakikesed teises käes. Ta ajas terve maja oma käraga jalule. Kõik selles Viletsuse pesas olid niisuguse olevuse ilmumise üle kohkunud ja ehmunud, nii et teda kohe õigesse kohtagi ei mõistnud juhatada.

Viimaks pääsis ta küürutades Krõõda madalast uksest tuppa ja katsus kohe järele, kas tema valge kõver, Türgi mõõga sarnane sulg kübara pääl terve on. Siis langes ta hingeldes istmele, lõi musta siidi mantli eest lahti, lükas raske boa õladele ja pani kõrge muhvi enese kõrvale pingile.

„Missugune õhk! Mu Jumal, tehke ometi aken lahti! Kui rumalad need vaesed inimesed on! Ei ole kahjulikumad kui halb õhk! Uh, kui kole!“

„On juba muidugi külm. Puid ei ole,“ urises Krõõt.

Aga proua ei kuulnud seda, ta vaatas lapsi. „Missugused kasmata näod! Pesema, pesema peab neid sagedamini! Puhtus on pääasi! Enam seepi!“

„Seepi ei ole!“

„Ah, mu Jumal ei ole! Üht ei ole, teist ei ole! Peab olema! Siin tõin ma lastele magusaid kooke ja siin on kõige vähemale siidi mütsike ja järgmisele ilus nahkvöö kleidi pääle panemiseks. Mul ei olnud muud teie jaoks valmis! Koogid ostsin pagari juurest. Raha mina ei anna. Vaene inimene ei oska raha tarvitada. Sellepärast ta ongi vaene.“

Ja r u m a l a d on vaesed inimesed! Nad ei oska lihtsalt, odavalt ilusti lapsi riide panna, ei oska lihtsaid ja maitsevaid sööke keeta, ei oska tuba ega lapsi puhtuses hoida!“

Proua kõngutas laitvalt ja lootusetalt pääd, valge kõver sulg lehv-
vis ja lapsed vahtisid seda imetledes.

„Aga ma armastan hääd teha, mu süda on rõõmus kui ma kedagi aidata saan. Ma ei põlga musta tuba ega halba õhku. Ja ma räägin, õhtuti omasuguste peenete seltskonnas olles sagedasti vaestest ja nende hädadest. Mul on väga kaastundlik süda . . . Pontu, sa vaenekene oled nüüd kirpe täis! Vaene loom, sa ei saa enam magada öösel. Lähme, ma lasen sind kodus puhastada! Jumalaga! Ma tulen jälle. Aga et siis kõik puhas ja korras olgu, lapsed ilusti puhtad ja tuba tuulutatud! Pontu, vaene loom tule, kirbud söövad su ära!“

Ja musta siidi mantliga kahistes ning valge kübara-sulega lehvi-
tades läks ta, Pontu käe kõrval uksest välja.

Krөөt jagas magusad koogid lastele, Liisi sai ühe, teised vähemad igaüks kaks. Ühe pistis Krөөt enesele suhu — sai parajasti üks suutäis. Silmapilguga olid ka teistel koogid neelatud, vaadati tõugeldes ja kärat-
sedes siidist mütsi ja musta nahkvööd. Siis hakati jälle leiba nõudma.

Krөөt oli tükk aega liikumata pingil istunud. Nüüd tõusis ta järsku üles, pani selga vana palitu ja pähe kübara, millest juudituru kaup-
mees aru ei saanud, kas ta meeste või naiste oma, ja läks välja.

Tarvis oli kiiresti otsustada.

Keskpäev oli mööda ja videvik juba algamas. Udendas peent
vihma, uulits oli porisem, taevas hall ja madal.

Täna peab midagi sündima, veel täna õhtuks muretseb ta lastele leiba. Ta ei ole selleks enam ei nõrk ega kõhkleja. Ta on kindel ja julge. Ta kindlustab oma lastele leiva. Ei jõua tema neile leiba muret-
seda, siis jõuavad seda teised. Aga tema peab eest ära astuma, muidu peetakse ikka veel teda selleks, kes oma laste eest emalikult hoolt kannab, neid armastuses toidab ja katab.

Ja märku peab ta oma lahkumisest andma, nii kõvasti, et need kõik kuulevad, kellel leiba küllalt. Tarvis klaas nende südame ümber puruks lüüa.

Krөөt kargab järsku uulitsalt kõnniteele punane auto lendab temast mööda, paks herra peenelt haritud musta habemega tsilinder pääs, istub seljatoele nõjates vastab kumardusi.

See on kaubamaja ja mitme vabriku omanik, tema käes on terve linnajagu, tema müüb kõike, mis linnale tarvis, ta toidab linna ja katab. Vaat' see on Jumal, see on tuhandate Jumal! Kui seda paluda? See v õ i b aidata!

Kesklinnas on tal kõrge raudkivi tempel. Uksel on marmoril tah-
vel kuldkirjaga: *Comptoir*. Aga Jumala pale ette on raske pääseda. Jumalal on vahemehed. Ainult äravalitud pääsevad tema pale ette, teised teised rääkigu vahemeeste läbi. Krөөdaga ei taha templi uksehoidjagi rääki. Kerjuseid ei lasta Jumala pale ette!

Krөөt ruttab edasi ja jõuab keslinna elavasse liikumise keerusse. Ta ei näe vastutulejaid ega möödaminejaid, ei kuule autode röökimist ega voorimeeste hoiatushüüdeid. Ta näeb ainult tuba, kus Viletsus nur-
gas magab, liikumata, kuulmata, nägemata. Nagu hall koer magab ta sääl; see Jumalast saadetu, kellel armunõu Krөөdaga ja tema lastega.

Krөөda silme ees on lapsed, kes külma pärast juba räbalatesse

poevad. Ta kuuleb nende arutamist: kuna ema tuleb, mis ta toob, kas ainult leiba ehk ka midagi muud? Oh, nad teavad juba, et pääle leiva on muidki toite: on liha, või, sai, juust, vorst, munad, praad. Nad loevad kõik üles, mis teavad, kõnelevad pikalt selle üle, kas liha on parem kui vorst, kas juustu võib paljalt süüa võileivaga, kas või on kallim kui liha, kas praad on külm või soe ja Liisi jutustab neile, mis rakkid inimesed hommikuks söövad, mis õhtuks ja lõunaks. Ta teab maitsevatest söökidest teistele imet rääkida. Ei ole küll ise neid söönud ega näinudki, küll aga neist kuulnud. Ja kõik, mis ta toitudest kuulnud, on kustumatalt tema nälgunud ajusse kirjutatud. Ta räägib mõnest toidust nii ilusti, et vähemad lapsed enam kuulata ei suuda, kõvasti nutma puhkevad ja jälle leiba nuruvad.

Ei ole neil sellest saadik, kui meelt märkama hakkanud, muud pääs kui leib ja undki näevad nad ainult söömisest või nälgimisest. Nad ootavad ema, ema toob leiba, nad igatsevad ema järele ja armastavad ema, sest ema annab leiba. Nad ootavad praegu leiba, mis harilikult ilma emata ei tule. Küll aga tuleb ema sagedasti leivata, ja siis ei ole nad mitte rõõmsad.

Läheks täna leib temata, siis oleksid lapsed rõõmsad. Et mingi leib temata, mitte tema leivata. Mingu sinna see, kes leiba viib mingi või võõras — lapsed võtavad teda rõõmsamini vastu kui leivata ema.

Kõik on selge: tarvis ligimeste südant sügavalt liigutada, et nad tema lastele leiba viiksid. Sõnadega ei suuda ta seda. Tarvis tegusid teha. Eks ole ta kuulnud, kudas vaestelaste eest hoolitsetakse, kellel ema ja isa m o l e m a d surnud: kas võtab mõni rikas nad enesele kasulapseks, või asetakse nad varjupaika. Ja sääl ei jää juba ükski söögikord vahele, sääl hoolitsetakse võõraste laste eest paremini kui Krõõt oma lihaste laste, eest hoolt kanda jõuab.

Ta ei jõua ise lastele leiba muretseda, ta on risuks ees, et teised tema asemele lastele leiba tooksid. See ülekohus peab lõppema, veel täna! Veel täna on lastel leib käes. Kõik on selge.

Ja pääs on tühjast kõhust erevus, just kui kange joomaaja järele. Tahaks tegusid teha, suuri, julgeid tegusid, üksainus kordki elus.

Oo suur päev, ilus kättemaksu ja vabanemise tund! Täna naerab ta Jumalast saadetud viletsuse üle. Oh, kudas see hall olevus, see Taevakoer, kes aastakümne tema toas elutsenud, täna kohkub: lapsed kistakse tema käest ära ja ükski jääb ta külma tupp! Öösel ronib ta taeva Jumala juure ja teatab temale:

„Issand, vaata, see kelle juure sa mind saatsid, keda ühes tema lastega ööd ja päevad pidin valvama ja vaevama, see põgenes ära minu käest ja tema lapsed võeti ära minu käest. Sinu ümmardaja Krõõt kiskus ennast lahti minust ja sinust ja meie poolt pääle pandud ristist ja vaevast.“ Nii räägib hall Viletsus, kápakile Jumala trooni ees.

Jumala hallide puhmas kulmude vahele tekkib korts: tema pää vajub madalamale, hall habe rinna vastu.

Viletsus aga räägib edasi: „Inimeste lastes on kuulda nurinat raske katsumise ja risti pärast. Neid ei ole enam kerge orjuses pidada. Alandlik meel ja sõnakuulelikus on kadumas. Nad tahavad Sinu Viletsusest ja ristist lahti saada“.

„Mis nad paluvad?“ küsib Jumal, ja ta hääل kõmiseb kui kauge kõue.
„Nad ei palugi enam, nad nõuavad.“

„Seda ei võta mina kuulda. Ainult alandlik palve on armas minu kõrvule“.

„Nad olla küllalt palunud, seda ei olla kuulda võetud. Nüüd...“
Viletsus venitas ja jäi kogeleva.

„Mis nad nüüd teha tahavad?“

„Nad tahavad endid ise Sinust läkitatud Viletsusest, Vaesusest ja Hädast vabastada.“

„Olgu nad äraneetud!“

Ja Jumal pörutas raske sauaga vastu taeva pörandat.

„Mine tagasi, kuhu sind olen läkitanud, vaeva neid nii, et nad teaksid, mis tähendab Jumal Taevas!“

Viletsus roomab kui hall koer Jumala pale eest eemal.

Aga Krõõt naerab selle üle.

Ta tõstab silmad — ees on elektriga valgustatud aknad ja nende seesmistel laudadel suurte klaaside taga külluse virnad. Ta astub akna taha ja vahib riitadesse laotud vorste, võinaelu, juustutahke, sinke ja pruuniks praetud linde.

Ta arvab juba siin akna taga erutavaid lõhne tundvat ja suhu kogub vett.

Ta astub kauplusesse ja seisatab peremehe ees, kellel nägu sinakas-punane ja kael rammust paistetanud.

„Jumala nimel, olen näljas ja neli last ka!“

„Häbemata kerjus! Ei viitsi teenida! Lasen politseiniku tuua!“

Krõõt tuleb kauplusest välja, kerjuseks sõimatus, häbistatud, alandatud. Aga ta on seda täiesti ära teeninud. Ta on täna kerjanud ja laste ette ei kõlbagi tal astuda.

Teisel pool uulitsat, toidukaupluse vastas jääb ta seisma ja mõõdab pilguga maad. Kui ta siit jookstes hoogu võtaks ja otse päaga vastu suurt akna klaasi tormaks. Ehk lööks ta augu klaasisse, mis kõike seda söödavat kättesaamast keelab! Ta purustaks ka pää aga ehk ka paksu jäise klaasi ligimeste südame ümber?! Ja veel täna viiks mõni neist tema lastele leiba ja siit aknalt midagi leivakõrvast.

Aga kust nad teavad, kes ta on, et tal neli last ja kus need on?! Lapsed võivad enne Viletsuse käes nälga surra kui teada saadakse, et ema ligimese südame ümbert jääkorda lõhkudes pää purustanud.

Ta läheb edasi, kirjutusmaterjali kauplusesse. Ei ole enam kuhugi raske sisseastuda ega paluda. Häbenemine ja rõhuv alandustundmus hakkavad kaduma. Süda on julge ja otsib hädaohte. Ta on tugev ja eelseisva suure teo ootel julge ja kindel.

Palub pliiatsit ja paberit, ilma rähata, väikese kirjakese jaoks. Ei anta ilma, ostku raha eest. Ta käib pääle, palub määrdinud, kortsunud lehekestki. Saab selle viimaks ja pliiatsiotsa ka. Veab külmanud ja vilumata käega nimetähti paberile, kirjutab aadressi ja lisab lõppu:

Neli last näljas.

„Jumal tasugu seda teile!“ hüüab ta paberi ja pliiatsi andjale niisuguse teatriliku häälekõlaga, et teda vaimuhaigeks peetakse ja kohkunud pilkudega välja saadetakse.

Nii on tal nüüd ainult üks julge tegu teha, aga valmis oleks ta kümnet tegema! On niisugune hoog ja julgus, et järke pidi kümne akna vastu jookseks, kui aga päälüü vastu peaks.

Aga on vahest muidki tegusid, mis vahest veel sügavamalt armsaid ligimesi liigutaks. Ta läheb, näituseks kõrgele kiriku torni, üsna

Jumala lähedale ja hüppab säält alla. Üks hüpe — ja tema ümber lüüakse käsa kokku, ollakse kohkunud, ollakse liigutatud, õhtaks räägib asjast terve linn ja lastele viiakse süüa, võetakse nad vaesekesed hoole alla.

Aga kas teda lastakse jumalkoja torni — mis on vaesel inimesel äripäeval Jumalaga tegemist: Jumal ei ole kodugi, ajab taevas oma äri-asju. Või minna veel õnne katsuma selle jumala juure, kes elab Kõrgemäe uulitsal, omas raudkivist templis, kelle ukse pääl on kuldtähtedega „Comptoir“; kelle päralt on terve linnajagu, kes linna oma aitadest toidab ja katab, muidugi kalli hinna eest!

Ta pöörab Kõrgemäe uulitsale ja vaatab kumerat nõlvakut mööda üles. Pää on nii elav, ergas ja julge, aga jalad on nõrgad. Toetab silmapilguks plangi najale, tõmbab hinge ja astub siis edasi.

Eemal Kõrgemäe nõlvakul kuulatakse rõõgatust ja punane olevus liigub kiiresti alla poole, aina hüpates ja õõtsudes. Krõõt tunneb ta kauget ära — see on Kõrgemäe jumala, ladude, vabrikute ja raudkivitempli omaniku auto. Sees istub ta ise, see tuhandete toitja ja katja, vägev kui Jumal, seljatoele nõjates, sigar suus, krae üles tõrjatud.

See on Jumal, suuremat sa näha ei saa, ohverda end sellele!

Ta haarab kübara pääst, lehvatab sellega tulejale, on ühe hüppega kõnniteelt uulitsal, röökides allatormava auto ees. Üks silmapilk seisab ta hallide juuste lehvides keset uulitsat, siis käib pää raskelt vastu uulitsakivi ja lõhkeb kui kookuspähkel.

Mait Metsanurk.

Inimene kisendab.

Raudkivist müüritud magasiada kõlepimesdas õudruumis, avatud uksevalguse hallitades, porises — mesilasperena taras — tööneegrite püha-päivne kogumik, linna-agitaatori sõnagranaatide suurtükiliha.

Küla-näitelava vilets-räpane kaardus laudkast kägises sügisporiste veesaabaste raudkontsade all: vimmas kujud sekeldasid rõhuvate raskete kämmaldega koolimajast hangitud kõnetooli ümber. Kutsutud kõnemasina laua ette nihutati imponeerivale seisukohale.

Poodiumi ees nagisesid taksikoeralikult kõverjalgsed harkkoivalised aupingid rida reas — vaevakrigisevad, kumerselgsed, töörahva rahutute tagumikkude tambituna, ulatasid poolde saali, kus algas ruum seismiseks, kiilutud inimene inimesse.

Esimestes ridades istusid riigitoed, võimukandjad, mõned peenemad ametmehed: kordnik, vallavanem, kirjutaja, vallakoolmeister, paar poodnikku, külarätsepp, mõned rinnakad aleviemandad sulgkübarais. Oli ka jõukamaid taluperemehi tulnud „rahvanalja“ vaatama.

Taapool trügis mass: kandimehed, popsnikud, talusulased, mõisa-orjad, päivilised. Naiste parv pusklev pahemal seinal, eraldudes kui kirikus. Ootuse ja ärevuse rütm undab kogumiku keres, avaldub maaluste tõugetena. Meeste bass, mõni rahutu tenor. Naiste jädistamine on kui krõbeda tuule puhang sügislehestikus, kord vaibuv, kord teravnev. Siis käib liikumine läbi ruumi — hauavaikus.

Kõnetoolil on süttunud rasvaküünel, pikergune kiilas profiil pigimustades püstjuustes asetub poolviltu rasvavalguse ovaali: „Seltsimehed!“

Kare ragisev hääl torkab järsku vilunud hoolimatusega magasiada higiauruse ämariku kerra, sõnade esimesed tääklöögid sähvatavad õhus, läbistavad popspipude lehttubaka suitsupilve. Esimesed mõtteraketid, tõugatud kahest puhanud kopsust, lendavad lõhkedes üle inimeste päade, põrkavad kiviseina, laevõlvi, pihunevad paemüüri kõledas tuimuses. Vaadelakse võõra inimese nägu, liigutusi, kuulatakse võõrast harjumata häält, sõna tuum sureb, kustub kui rakett.

Aeglaselt sigineb resonanss. Algab vastakseinalt, koondab pihunevad mõtted, heli, rütmi. Tiheneb, reageerib, suudab elastilisi vastutõukeid. Ladem heitub lademele, laineneb-kõrgeneb, nihkub ruumi südamele, võlvidele, ronib tignä poodiumile, kasvatab harja. Saab jõudu, julgust, heidab tagasi isa silmivahele paisatud sõna, jonnaka kangekaelsusega, püüab uuesti, paiskab jälle: pallimäng. Atmosfäär tiheneb, kasvab helide kõuepilv, tuigub, võngub, täidab ruumi, imbub soõauruna, vabalehelisena inimese unisesse aiju, hakkab liikuma ummistanud kellavärk, hakkab seedima unitõbine vaimusoolik, silmamuna süttub, kõrvus kumiseb, miski kummaline pontserdab rinnas.

Agitaator kõneles. Inimene oli õhupump, sülgas sõnade laviini puristas, pressis julmalt, armuta. Miski noot domineeris, paisus, saagis, teravnes, kerkis vaheda poomina. Väsimatu oli kõnetoru kugisev kuulipriit, kramples kurguõun, viskles agoonias kaelamuna ülesalla. Aeg peatas, ruum täitus, mass surmavaik: imes enesesse käsnana vihamürgi, verivaenu, neelas aplalt mis alla paisati, näljane täitmatu. Agitaator-kuulipriit ragises, kriiskas suumulgu sihttoru.

Oli väsimatu maalima elupilte, sümboole, piiritu ta fantaasia naturalism. Võttis ori inimese ja paiskas ta põrmu, rautas, aheldas, needis. Maalis kapitalismi groteski ebajumalana, miski Hiina loperguse molkusena, painav-mõttetud maskis. Vajutas kodanlise rahajõmmi rautatud saapakontsa töölise kuklasse, punnitas silmi: näete, vennad! Kusagil istusid kuldsetel troonidel kroonitud türannid ja haisesid salvidest, millega neid võidnud jumal juutide muinasjuttudest: itsitasid need salvitud ahvinäod, võimu ja vägivalla pädikud! Troonide ümber vähemad peletised, veel eemal — kodused külakurnajad. Kõik nad imesid inimese-verd, nülgisid inimese-nahka, tapsid, poosid, müüsid, häbistasid. Kuldvasika ratsanikud kihutasid oma täkkudel töörahva seljas, sõtkus ilmakorra tamp hommikust õhtuni, ehast koiduni, vuhises piits, naksus okaspiits, tungis lihha, verre, ütti.

Mass vaikus ja imeb. Nälginud ja kõrbenud on ta hing, põlvest põlve pärandatud Sahaara. Nüüd joob ta kummalist vägijooki, kui käsn, kui kaan joob ta enese täis täis, joobub oma enesepiina-piltide veristest, fantastilistest sümboolidest. Veel, ikka veel! Lõpmatuseni kuulaks ta inimesoo Kolgatast, olla ise ristipoodud Kristus, tilkuda verd, seista suurima tragöödia planeedil, teadmata miks.

Vaikus.

Siis torkab agitaatori nimetissõrm käsivarre kumeras poognas õhku: mis sääb on? Sünpimedal ööl vilksatas tuluke. Täht langes võlvidelt, meteoori komma, tulikirgine sähvatus, koldne sirp . . . Punetab, purpurneb, koidab . . . Viik sooja valgust, tulise ketta kiirgav serv: päike: Liigub, tõuseb: päike! Kümnetuhat orkestrit: ärka üles, rõhutud rahvas!

Agitaator kisendas, inimene kisendas, inimese rind karjatas päiksest, koidu rөөк läbistas õhu. Maa täis purustatud ahelaid. Inimese palg jälle päiksele, valgusele, uuele hommikule. Vabaduse võimsad trompeedid!

Nüüd kaovad pildid agitaatori kõnes. Sisemine palang on nii suur, et sõna kaotab mõiste, mõtte, kujundi, esemed vajuvad kaaosse. Ei aega, ruumi, on vaid sõnade juga, hääle metsik ood, vaimu väljavalamine kõige liha pääle. Inimene kisendab, maailma suurim metsloom rөөgatab.

Õhu kõetud sula metall heitub kaela ümarikust lihatorust, purtskab laviin kraaterist kuulajate näkku, suhu, silmi, üle kõige liha. Suumulgu sihttoru pöördub pahemale ja paremale, üles ja alla, inimese eneseväljendamise ekstaas paisub, hääle-orgia veripulm annab aluse, millele kerkib protesti koloss, joobumise ürgav koonus, teravneb üliinimlikus ekspressioonis püramiid otsejoones kumerasse, lõhub pilved, taeva, kõik. Inimese vaim on mootor, pressib enese lihha, füüsilisse funktsioonidesse, liigutab happeid, vedelikka. Inimene kisendab, inimese liha rөөgib. Mis on sõna-mõiste?! On tähtis, et inimene kisendab, et veel kunagi ei ole inimene kisendanud nii grandioosilt. Kopsud kisendaks enesest pahupidi agitaator, paiskaks oma mao ja maksa, viskaks oma südame sajarahise hulga silmade vahele. Inimene kisendab, sirutab kümme krampkõverat

sõrme õhku, haarab massi, selle passiivi mateeria, muljub ta kui sulava savi, voolib, annab kaju, loob: uue ühiskonna, uue ilmakorra, uue religiooni, jobunud sugulise ekstaasini.

Mass vaikib ja imeb enesesse rohelist mürki. Kui käsn, kui kaan on ta enese täis tõmbanud. Siis liigahtab tuhatjalgne laiskelajas, tõstab pää, silmad verre uppunud, agitaator kisendab. See kisa tungib üdini, piitsutab meeled, sasib mõtted, tungib tulise orana tuhatpäise südame. See süda on suur kui toober, kannatlik täitmises, mahutab palju, saades täis, kobrutab verivahul. Nüüd loksus seinast sein, põrandalt laeni, uputab kõik.

Pimedast keldrist kui õudsest altilmast kostuvad hüüded, puhkevad kiidutormid, viha, vaenu, õnne ja armastuse läbisegi, naised kriiskavad hüsteeriliselt, mehed hõiskavad ja sajatavad. Agitaator ja mass piitsutavad üksteist vastamisi, kihutades ikka kõrgemaile, ikka julgemaile hüpetele, suuremale teole, langevad zooloogilise ekstaasi põhjatusse kuristikku. Agitaator solist, mass koor, hää ja vastuhää, kirkede purtskaevud ristlevad metsiku virvarri põletispunktis. Elu näitelaval priiskab ürgjõud dramaatilises vormis, kirkede verimust paatos paiskub üles järsul trepiastmel, amfiteaatrina ringis, kasvab, võistleb rütmis ja vasturütmis, pinguneb tempos, ohjutu, aheldamatu.

Inimene kisendab, kaks tundi on agitaatori suumulgu sihttoru pöördunud paremale ja pahemale, üles ja alla, on sülitanud tuld, on neelanud tõrva, kaela lihatoru kahiseb, kops koriseb, kramp haarab mao, rinnakont ragiseb. Siis purtskab hele verijuga agitaatori suust, purtskab sarlakipunase fontäänina.

Agitaator tuigub, haarab kätega õhku, veider, abitu on see haaramine, langeb näskelt poodiumile, küünal kukub, kustub, pimeduse tindimust laviin matab ruumi, inimesed. Mass rõogahtab haavatud lõukõerana. Tuld! Hele diiskant: tuld! Tikk sädeleb, kustub. Teine, kolmas — kustub. Värisevad, kramplikud sõrmed sorivad karbis, sädeleb tikk, valgustab vallavanema laia karvase näo, tõuseb rusikas ruumist, hoop näkku, vallavanem tuigub, maandub, tume kolks kivipõrandal, kisa, sajatus, pimedus. Miski arusaamatu, mõttetü, sihitu algab ruumis, kõikide heitlus kõigiga. Tuhatjalgne olevus pingutab liikmeid, lihaksed krambis, haarab, muljub, tallab, kägistab, metsik kisa, tung läbisegi, sajatused, rök. Naiste kiljatused läbistavad leilise atmosfääri, tumenevad hoiged, kähisevad kurguhääled, nohisevad ninahääled, üks laps nuutsus haledalt, abitult, siis niuksatab, on vaik.

Äkki seisab kaks suurt halli kogu avatud uksele, põlevad tõvikud käes. Agitaator, kus on agitaator!? Ning häkilisest valguse joast on küllalt, et tuhadjalgne olevus järsku peatub. Kõik ehmuvad, tungivad poodiumile. Rakus käed haaravad märkuseeta inimese, tõstavad ta kõrgele üle pääd, kannavad kuulsat kandami, võlutud uuest ekstaasist. Mass rühhib uksele, agitaator kandamil, juubeldav rongikäik, öö, tõvikud, metsikud maskid, triumf. Kandami eel, mil tolknevad agitaatori lödvad liikmed, tõvikute valgustuna, hüpleb kolm vana naist, pildudes poriseid jalgu, raputades õõnsaid rinnakotte, käristades riideid ja katkudes juukseid.

Tormitsev, hulguv rahvapary vajub triumfeerival kõnnakul alevikku. Klirisevad aknad, sajavad kirved ja kangid ustele: vürtspoes, pudukaupluses, vallamajas, koolimajas jooks, möll, heitlus. Agitaatori kandam on unustud kesk alevitänavat, kolm konksninalist vana naist hüpleb ta ümber, suur karvane koer istub kandami kõrval, kaabib parema kápaga

kõrva ja hulub öösse. Kusagil laudakse koraali, kusagil katkeb väär marseljees, kusagil üürgab lõõtspill, kusagil tõmmatakse inimest oksa.

Paugud, pussnoad: inimene kisendab. Maja on leekides, teine maja, kolmas maja, alev põleb, inimene kisendab. Inimene tantsib ja kisendab. Inimene süütab ja kisendab. Inimene tapab ja kisendab. Inimene saab terase rindu ja röögatab. Tapja ja tapetav: on inimene ja kisendab.

Alev põleb keset ööd. Verikollased on leegid, kahjutavad taeva, lõustavad inimese näo, tapja näo, kisendaja, sureja näo. Inimese lõust kisendab, hirmus on inimese kisa, suurepärane on ta lihatoru orelirööök, suumulgu *forte fortissimo*.

Kõik inimesed on vennad. Kõik inimesed on jumalad. Inimesed-vennad haaravad käed, tantsivad-kisendavad põlevale majale, lamajale, poodule, enesele-jumalale. Hüppavad ürgtantsu, kepslevad uue religiooni vastsüüdi, jumalata taeva all, templita maal. Pühas ürgekstaasis, maandub liha, priiskab looming, suur Paan on tulnud. Verikollane Paan on tulnud, köidikud langevad, ahelaid kanda ei taha, inimese rööm kisendab, inimene tegutseb, püha ürginimene talitab. Inimene hävitab ja loob, tapab ja sigitab.

Kaks tundi meelemärkuseta, avab agitaator silmad. Ta on kande-raamil kesk tühja laia alevitänavat. Põleva alevi verised keeled söövad öö tinti ta ümber. Läpastav suits matab hinge. Inimeste hääled agitaatori kumisevais kõivus on kauged, võõrad, uskumatud. Väsimusest, not-rusest ei suuda ta liigutada ainustki osa. Suur karvane koer istub raami kõrval, nina võlvile sirutud ja hulub läbitungivalt. Kolm vana naist tantsib inimesepoja ümber, kes hukkunud oma enese verre. Olnud Kristuse mõrsjad, palvemajade hulgujad, kirikulaulude sitked venitajad, andunud nüüd uuele lunastajale, kes tulnud. Kolm vana külanaist, luist ja lahjat, tantsib teisele inimesepojale, suurtes sopastes saapakontsudes, seelikud porisolkmeis, hingeldades omi viimseid vaevanatuksi.

Agitaatori klaasmunad kuhjuvad kabuhirmul visioonist, ta kaame profiil põrgahtab viirastusest, kops soliseb veres, hall raputab ihu, õudne sõnata, ning läheneb, läheneb: surma tants. Kolm ilget suud puristab hingeldava väsimuse talle näkku, kõverad kondised käed teevad ta ümber fataalseid ringe, kõverad näljased küüned küünivad ihu: inimene kisendab, inimene kähiseb, punasest elumahlast mattub lõõr.

Siis salvavad naised, kolm joobunud vana kassi, oma kiimad küüned ta lihha, käristavad riided, hambuta suud lõikavad kaelasse, õlga, kõhtu, puusa, üska. Kriiskavad kahjutud öösse kui marru hammustud hundid.

Neile kaasa hulub suur karvane koer, nina tõstetud taevale, leekidele, laotusele, mis otsatu.

Milli Mallikas.

PUNGLAST JA KUNGLAST.

Paraadi päevad.

Kuus päeva peavad Vabariigis ühed orjama ja oma kümne küüne varal igapäevast leivapalukest kokku kraapima ja teised, esimeste kulul spekuloides ja marodöörides, omi kapitaale sajakordseks kasvatama. Ent seitsmes päev — see on paraadipäev Issandalle, Vabariigi sõjajumalalle! Seitsmendal päeval mürtsuvad suurtükid, plärisevad pasunad ja põrisevad trummid, paradeerivad ratsa-, jala- ja suurtükivägi, skoudid ja pitsimehed.

Meil armastakse igas vaieluses ja diskussioonis eeskujuna Inglismaad ette tuua. Räägivad kurjad keeled, et meil mõnigi juhtival kohal istuv mees katsub ajude asemel ingliskeelega läbi ajada. Vaadake siis käesoleval puhul pisut Inglismaad.

Suure ilmariigi päälinn London oma 7 miljonilise elanikkude hulgaga pühitseb traditsiooniliselt hingamispäeva sügavas rahus. Ent 50 tuhandeline Tartu, vaevalt ^{1/140} Londonist, mälestab seda päeva järjekorralise isamaalise mürgliga, millest kõgu linna-pesa rõkkab.

Jeeriku müüridki varisesid pasunate rõkkamisest, ent inimese kõrvade kuulmelmed pole teips mitte müürikividest, ja oletada, et eestipoiss oma pasunas ürgava kopsurammu poolest juudameestele järele annaks — oleks halb troost!

Nii kordub nädalast nädalasse. Valdab inimest ahastus juba kõrvakuulmise pärast.

Ent suur on Vabariigi sõjajumal ja hiilgavad on pitsimeeste vaskkiivrid.

Kirjutakse.

„1907 a. kevadel ilmus Peterburis kirjastusühisuse“ Tuleviku“ väljaandel tuntud raamat „Punased aastad Eestis“. Raamatu kirjutajana seis kaanel M. Jürisson. „Tuleviku“ asjaajaja, esitaja ja ärijuht oli A. Hellat. Raamat konfiskeeriti ära, Hellat võeti vastutusele 129. paragrahvi põhjal. Asja uuriti uurija juures, kuulati inimesi üle, kes on see Jürisson ja mis osahisus see „Tulevik“ on? — Meie küsime, mis oleks ta (s. o. Hellat) siis lausunud, kui tol korral keegi oleks kohtuuriija kambrisse ilmunud ja tõtt tunnistanud ja nimelt seda, et: 1) „Tuleviku“ kirjastusosahisus puhas silma-moonutus on; et osanikud ainult nimepidi osanikud on; et „Tulevik“ opereerib rahadega, mis neilt ekspropriaatoritelt saadud, kes sama aasta kevadel parun Budbergi ära tapsid ja temalt üle 20.000 eksproprieerid ja 2) et M. Jürisson keegi muu pole, kui Mihkel Martna, kes ümariku honoraari (raha armastas ta siis ja see tema vana arm pole nüüdki roostetanud) on saanud tapetud Budbergi taskust.“ (V. Kingissepp, Iseseisvuse ikke all. Kom. partei Eestimaa keskk. kirjastus, Peterburis 1920).

Olles Riias Eesti saadikuks on herra A. Hellati ametlikkude pidude korraldajaks nind audaamiks proua von Berg, endine Vene keisrikoja õueneitsi, pärit Balti aadeli perekonnast.

„Eesti valitsus ei tee midagi Londoni küsimata.“

Kui meil tähtsaid ninasid leidub, kes endale Eesti härjapõlveriigi „vabaduse risti“ rinda riputavad, siis leidub mujal teisi, kes Eesti uut riiklist rippuvust teravalt alla kriipsutavad.

Nii lugesin Prantsuse ajakirjast „L'Europe Nouvelle“ (nr. 11 s. a.) kirjutuse Briti mõjualustest rajariikidest. Selles öeldakse, et nimelt Eesti valitsus midagi ei tee Londoni küsimata (le gouvernement esthoniën notamment ne fait rien sans consulter Londres). Sama artiklikirjutaja Etienne Fournol osutab, kuidas Inglise ja Prantsuse vastandlikud huvid resulteerisid tulemuses: Eesti ja muude Balti riikide tunnistamine. Foreign Office Londonis on Suur-Venemaal alati pidanud liiga massiivseks ja rängalt käsitletavaks. Sellepärast on ta vähe tundeline olnud neile vastuväidetele, et rajariikide tunnistamine takistaks Suur-Venemaa uuesti jaluletoomist. Tema kaim Qui d'Orsay'i Pariisis on hellitlenud vastuoksa mõtet. Rajariikide tunnistamine on artiklikirjutaja meelest huviosaliste ühinemine „tervisekaitsevöö“ (cordon sanitaire) korralduses enamlaste vastu.

Need read näitavad kahtlemata veel kord liiga heredas valguses meie diplomaatide (õigem: „tiplomaatide“) kallid teenuseid ja alandavad meie „vabaduse risti“ kangelaisi nukuteatri marionettideks. Ei, see on samasugune liialdus kui et vabariigi pääminister paavsti õnnistusega tulevale hra E. Virgõle oleks öelnud: „Noh, selle tunnistuse oleks missugune inimesemoonutis tahes välja toonud; selleks ei oleks masti tippu ronimise elharjutusigi tarvis olnud!“

„Kui Kungla rahvas kuldsel aal . . .“

Keskajal õpetati, et Issandast on kõik targasti loodud, et kõik asjad, olevused ja nähtused on omas olemises puhtad ja hääd, ja et ainult inimesega, kes juba sündimisest päle patune, kokku puutudes kaotavad nad oma algpuhtuse, nad muutuvad roojaseiks ja kurjadeks. Keskaja dogmatikud ei tunnud nähtavasti eestlasi, sest vastasel korral oleks nad oma ilmavaadet uue lisandiga pidand täiendama: Kõik asjad olevused ja nähtused, mis Issandast loodud, ei ole senni labased ega banaalsed, kui nendega eestlane pole tegemist teinud . . .

Esimese mai öösel korraldati üliõpilaste organisatsioonide poolt rongikäik põlevate tõrvikutega läbi vana Ülikooli linna. Pilt oli päälvaatajalle tõesti huvitav ja omajagu imposant: põlevate tõrvikute punakas kumas lainetasid orkestri saatel mööda tänavat edasi rühkivad mustade kogude read. Osalt väike müsteerium, osalt õine karnevaal. Ent korraga pöörutab orkester: „Kui Kungla rahvas kuldsel aal . . .“ Ja vaevalt vajub orkester oma „Kunglaga“ mööda tänavat Ülikooli poole, kui uus üliõpilaste kolonn raekoja poolt läheneb, lauldes midagi ekstramagedat. Kuulatan: . . . „kuldsed kandleid palmipuis“. . . Süda ei seedi rohkem — sulun akna . . .

Hääd teed teile, noored teadusjüngrid, kodumaa palmimetsa lõõtspillide järele! Kungeldage aga edasi!

Püha Jüri kasvandikud.

Üle ilma on laiali lagunenud skoutide liikumine kapitaali Püha Jüri kasvandikkude internatsionaal. Ots ulatab juba Eestissegi. Kogu oma indiaani romantika juures on skoutide liikumisel ka omad hääd küljed: ma hääd küljed: ma mõtlen nimelt välispidise viisakuse ja ülespidamise kasvatamise päale. Meil aga on skouting, nagu iga teinegi laen Läänest, Eesti karakterille vastavalt omapärastet: on laenat vist ainult dekoreerivad hilbud . . . Otsustan seda eriti ühe sündmuse põhjal, mis minus, samuti kui teisteski päälvaatajais, ütlemata paha mulje Eesti skoutidest jättis.

Kevadpoole talve oli Tartus mingisugune ülemaaline skoutide kongress. Mõistagi, et igale kongressile intelligendimad ja lootustäratavamad tüübid saadetakse. Julgen oletada, et skoidid oma saadikute valimise juures sama põhimõtte järele talitavad.

Nii siis ilmuvad ühel hääd päeval Verneri kohvikusse paarkümmend nokastand poisinolki ja plikat skalpiküttide hilpudes ja moodustavad ühe suure laudkonna. Viinastand poisinolgid lallutavad ja laiutavad üle kafee, kuna plikat oma keskel päädpidi koos naeru itsitavad . . . Nii lõpmata vastik oli seda kuulda ja näha.

Kui hädasti oleks siin tarvis olnud kasvatajat Flachsmanni, kes tuleks ja saapaalüstuga skoudile otsaette koputaks kodumaa rahvasuu nimetuse Püha Jüri kutsikaisti!

Orasvenelane tegutseb . . .

Pallase kunstikooli ja Naisühingu kunstkäsitöö kooli Tartus saadeti revideerima insener Koo v, kes oma katsealustega väga orasvenelist juttu on ajand, millest väiksed legendid liiguvad . . .

Emb-kumb: kas on Tallinnas kõik maalikunstnikud väljasurnud (Tartu muusika-koole käisid Tallinna muusikakunstnikud revideerimas), või on haridusministeeriumi koolipapadel puuduliku informatsiooni tõttu Tartu kohta omad eriarvamised. Ütleme näituseks nii, et Pallasel on käimas kunstikooli asemel käsigranaatide vabrik ja Naisühingul Rootsi tuletikkude tehas . . . Pole ka seda oletust vaja imeks panna, sest maa Tallinna ja Tartu vahel on pikk ja lai.

Ent Tartu kunstikoolide revideerimiseks oleks Bauer-Sauerid sama hästi võinud inseneri asemel haridusministeeriumi autojuhi saata. Vähemalt revisjoooni tempo poolest oleks haridusministeerium kindlasti võitnud.

Eesti Ilovaiski.

Eesti kroonul on ka juba oma Ilovaiski — Dr. J. Luiga, kes „Eesti Kirjanduses“ nr. 4 Lembitu strateegiast jälle kord väga targalt ja laialt filosofeerib. Eriti kurjustab Dr. Luiga Läti Hendriku pääle, kes omas kroonikas on lasknud lätlast Vekot põgenevat Lembitut maha lüüa. Selle väite ümberlökkamiseks kutsub Dr. Luiga tunnistajana isegi kaasaeglase kindral Laidoneri ette. Autor põhjendab kategooriliselt ei millegiga, pääle dilettantlikult kultiveerit rahvustunde.

Traktaadi juure on lisat sama autori poolt Lembitu ajude hüstoloogiline präparaat — ei, ainult lahinguvälja kaart.

Põhjakotkas.

Issanda armust saab Vene tsaaririigi pärimusi jäljendava Eesti vabariigi vapiks kotkas, vahest Kristjan Raudi kaameli kaelaga ja mõõgaga varustet põhjakotkas, kes kilbiga oma häbedust katab . . .

Vaene häbelik põhjakotkas!

Virr-Vurr.

Kaks kirja toimetusele.

Avalik kiri hra Haridusministrile.

K. Ü. „Pallase“ kunstikooli kinnijäämise tõttu Haridusministeeriumi vastutulematuse põhjusele oleme meie, s. o. „P.“ kunstikooli õpilased mures oma tulevase õppimise võimaluse pärast, mis meid sunnib Teie poole hra Haridusminister, pöörame avalikkude küsimustega:

1) kas on Haridusministeeriumil teada meie väljapääsuta seisukord, sest pääle „Pallase“ kunstikooli, ainukese sellesarnase kogu Eestis, kinnijäämist, oleksime täiesti oma enese hooleks jäetud, sest väljamaa kunstikoolides haridust jätkata ei luba meie aineiline seisukord.

1) Kas ja kuidas kavatseb Haridusministeerium meile tuleval sügisel võimaluse luua pooliku õpetöö jätkamiseks?

Tartus, 25. IV. 21.

K. Ü. Pallase kunstikooli õpilaskogu nimel:

H. Pärn.

P. Pedejas.

J. Püttsepp.

Toim. tähendus. Muus Eesti ajakirjanduses ei ole eeltoodud kiri avaldamist leidnud.

Vastuseks hra K. A. H(i)ndrey)le.

Mõnekümne pange piiritusega Nõukogude Venemaal käinud K. A. H(i)ndrey) kirjutab pärast oma õnnelikku soomustatuna tagasijõudmist „Päevalehe“ 93 n-ris „Murrangu“ 1. nr-i arvustades minust kui „Koltshaki endisest intendandist“. Selle kohta on mul järgmist asjalikku öiendada:

Ei ole mina kunagi üheski ametis Koltshaki valitsuse ajal teeninud, kuna ma Vene sõjateenistusest juba 1. juunil 1918. a. lahkusin ja pääle selle ühegi Vene valitsuse teenistuses pole olnud. Seda võivad tõendada kõik Siberi eestlased, kellega kokku puutusin.

Usun juba, et „augurid silmi pilgutavad“, sest hra Hindrey piirituspaatos on rohkem kui naeruväärt.

Bernhard Linde.

Põlluasjanduse ja loomaterwishoiu ajakiri

„AGRONOMIA“

ilmub Eesti Agronoomide Seltsi ja Loomaarstide Seltsi
väljaandel.

Toimetus: Õp. agr. **Jaan Mets** (eriteadl. Jõgewal), õp. agr. **Jaan Mägi** (prof. Tartus), õp. agr. **Anton Nõmmik** (dotsent Tartus), loomaarst **Aleksander Rängel** (dots.).

Tegew ja wastutaw toimetaja: **Jaan Mets**.

Trükist ilmunud:

„AGRONOMIA“ Nr. 1.

SISU: Toimetuse poolt — Eesti wosworiit. Agr. J. Umarik — Külmad ja pehmed talwed. K. Koch — Katsed suhkrupeetidega Jõgewal 1920 a. Jul. Aamisepp — Weiste tuberkuliniseerimine üheksas Harjumaal mõisas. Loomaarst K. Lind — Sordikaswatus Eestis. M. Pill — Linaküsimus. Jaan Mets — E. W. Tartu ülikooli põlluteaduskond. J. M-i — Taimebioloogia katsejaama asutamine. Kaarlo Teräswoori — Õpemetuskond. A. Mathiesen — Põllumajanduslikud päewaküsimused I. Jaan Mets — Arwustik: Loomataudid Eestis 1920 a. Kirjandusest. — Arwustus. — Bibliografia. — Kroonika.

Tellimise hind 6 nr. eest 240 mk. — üksik nr. 40 m.

Talitus: Tartus, Holmi tän. 12. **Abitalitus:** Tallinn, Estonia teatr.

Toimetuse adr: Jõgewa, Sordikaswatus.

Hind 60 Mk.

1. märtsist peale ilmub kirjanduslik ja poliitiline kuukiri:

„MURRANG“

Toimetus: GUSTAV SUITS, BERNHARD LINDE
ja AUGUST ALLE.

Vastutav toimetaja: BERNHARD LINDE.

Väljaandja: KIRJASTUS A.-S. „VARRAK“.

Uus ajakiri seab oma ülesandeks kõigi meie murrangu aja kirjanduslike, kunstiliste kui ka teaduslike ja ühiskondlik-poliitiliste küsimuste käsitamise.

Ajakirja esimeste numbrite jaoks on kaastööd saatnud: HENDRIK ADAMSON, ARTHUR ADSON, AUGUST ALLE, JOHANNES BARBARUS, ALBERT KIVIKAS, HANS KRUUS, BERNHARD LINDE, MILLI MALLIKAS (HUGO RAUDSEPP), HUGO REIMANN, PEETER RUUBEL, KARL RUMOR, JOHANNES SEMPER, GUSTAV SUITS, A. H. TAMMSAARE, ALEXANDER TASSA, FRIEDEBERT TUGLAS, MARIE UNDER ja PEET VALLAK.

Päale ülalnimetatute on kaastööd lubanud veel mitmed kodu- ja väljamaa kirjanikud ning publitsistid.

Kuukirja „MURRANG'ut“ ilmub 1921 aasta jooksul 10 n-rt suures kaustas, iga nr. vähemalt 48 lhk. Üksiku n-ri hind 60 marka, aastakäik 500 mk.

Talitus: Tartus, Rüütli tänav 24, Kirjastus A.-S. „Varraku“ jaoskond.

Kirjastus A.-S. „VARRAK“.

Vastutav toimetaja: **Bernhard Linde.**
Väljaandja: **Kirjastus A.-S. „Varrak“.**

Kirjastus A.-S. „Varraku“ trükk, Tartus.